Cilt-8 • Sayı-15 • Haziran 2020

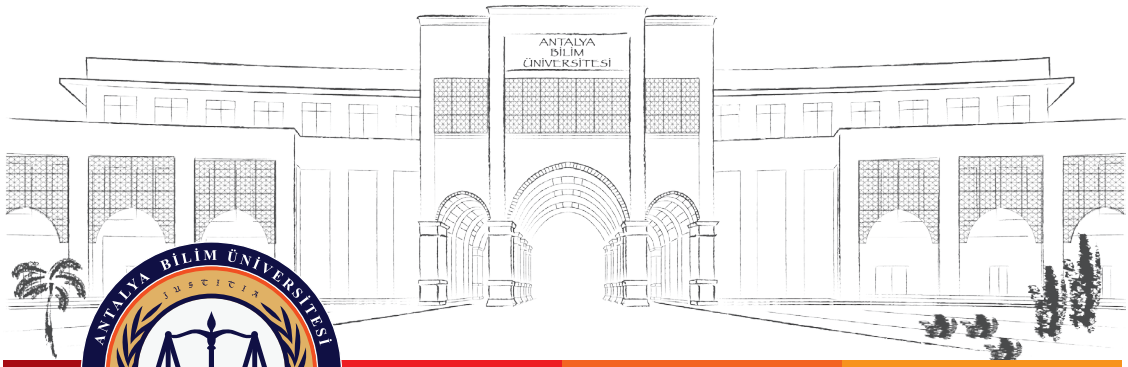


Cilt-8 • Sayı-15 • Haziran 2020

# ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
# HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ
## ANTALYA BİLİM UNIVERSITY LAW REVIEW

TÜBİTAK ULAKBİM
EBSCOhost
CiteFactor Academic Scientific Journals
seçkin

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ
seçkin

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ

ANTALYA BİLİM UNIVERSITY

HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

LAW REVIEW

Haziran 2020 | Cilt: 8 | Sayı: 15

**Hakemli Makaleler**

**İslam Muhakeme Hukuku ve Klasik Dönem Osmanlı Uygulamasında Yemin Müessesesi**
**Oath Administration in Islam-Ottoman Jurisdiction Law**
Yılmaz **YURTSEVEN** - Naci **ÇEVİK**

**Uluslararası Ceza Hukuku'nda Kişisellik İlkesi**
**Personality Principle in International Criminal Law**
Burak **KAYA**

**T.C. Anayasa Mahkemesi ile K.K.T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlarında Yürürlüğü Durdurmaya İlişkin İçtihat Değişiminin İncelenmesi**
**An Analyze on the Reorientation of the Case-Law of Constitutional Court of Turkey and the Constitutional Court of TRNC Regarding the Stay of Execution**
Sıla **TATLIDİL**

**Mahkemeye Erişim Hakkı Bağlamında Türk İdari Yargılama Hukukunda Dava Açma Süresi**
**Term of Litigation in Turkish Administrative Procedure Law in the Context of the Right to Access the Court**
Seher **SERTTAŞ**

**İngiliz Hukukunda Uzman Delili**
**Expert Evidence in English Law**
Seyhan **SELÇUK**

**Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinden Doğan İş Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Arabuluculuk**
**Mediation as a Cause of Action in Labour Disputes Arising from Primary Employer-Sub-Employer Relationship**
Efe **YAMAKOĞLU** - Ömer Mirac **AY**

**İş Hukukunda Tazminat Miktarını Belirleyen Ölçütler ve Hâkimin Takdiri**
**Criteria which Determine the Amount of Compensation in Labour Law and the Judicial Discretion**
Seda **ARSLAN DURMUŞ**

**Çeviriler**

**İsviçre Hukukunda Takas**
**Set-Off in Swiss Law**
Alfred **KOLLER** - Çeviren: Yasemin **DUMAN**

**Avrupa Adalet Divanı'nın Tüketici Kredisi Sözleşmesinin Zorunlu İçeriğine Dair Güncel Bir Kararı**
**A Recent Decision of the European Court of Justice on the Information to be Included in Consumer Credit Agreement**
Çeviren: Erse **KAHRAMAN**

**Frankfurt Eyalet Yüksek Mahkemesi'nin Satıcının Ayıptan Doğan Sorumluluğuna İlişkin Bir Kararı**
**A Decision of the Higher Regional Court of Frankfurt on the Seller's Liability for the Defects**
Çeviren: Kerem **ÖZ**

**Frankfurt Yüksek Eyalet Mahkemesi'nin Sosyal Medya Platformlarında Yapılan Yanıltıcı Reklama İlişkin Bir Kararı**
**A Decision of the Higher Regional Court of Frankfurt concerning the Misleading Advertising on Social Media**
Çeviren: Mustafa **YAŞAR**

**DERGİ HAKKINDA / About the Law Review**

**Sahibi / Publisher**
Antalya Bilim Üniversitesi Adına
Prof. Dr. İsmail YÜKSEK

**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Editorial Manager**
Prof. Dr. Sezgin Seymen ÇEBİ

**Baş Editör / Editor in Chief**
Prof. Dr. Sezgin Seymen ÇEBİ

**Editör / Editor**
Araş. Gör. Kerem ÖZ

**Yayın Yönetim Merkezi**
Çıplaklı Mah. Akdeniz Bulvarı No: 290 A Döşemealtı / ANTALYA
**Tel:** 0242 245 00 00 - **Faks:** 0242 245 01 00
**Web Adresi:** law.antalya.edu.tr/?hukuk-fakultesi-dergisi
**e-posta:** hukukdergisi@antalya.edu.tr

**Sayfa | Kapak Tasarımı**
Emre KIZMAZ

**Yayıncı**
Seçkin Yayıncılık A.Ş.
Mustafa Kemal Mah. 2158. Sok. No: 13 Çankaya / ANKARA
**Tel:** 0312 435 30 30 - **Faks:** 0312 435 24 72

**Basılan Matbaa**
Meteksan Matbaacılık ve Teknik San. Tic. A.Ş. - Sertifika No: 13563
Beytepe Köyü No: 3, 06800 - Bilkent-Çankaya / ANKARA
**Tel:** 0 312 266 44 10

**Basım Yeri | Yılı**
Ankara / Haziran 2020

**ISSN**
2587-2419

*Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi yılda iki sayı olarak yayımlanan hakemli bir dergidir.*

*Dergide yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler ve bundan doğacak sorumluluklar yazarlarına aittir. Fakültenin ve/veya Üniversitenin görüşü olarak değerlendirilemez.*

*Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde yayımlanmakta olan makaleler TÜBİTAK ULAKBİM Ulusal Hukuk Veri Tabanı'nda taranmaktadır.*
*Antalya Bilim University Law Review is being permanently indexed in TÜBİTAK ULAKBİM National Law database.*

*Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde yayımlanmakta olan makaleler EBSCO Academic Search Complete veri tabanında taranmaktadır.*
*Antalya Bilim University Law Review is being permanently indexed in EBSCO Academic Search Complete Database.*

*Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde yayımlanmakta olan makaleler CiteFactor Academic Scientific Journals endeksinde taranmaktadır.*
*Antalya Bilim University Law Review is being permanently indexed in CiteFactor Academic Scientific Journals.*

## Derginin Tarihçesi

Haziran 2013-Haziran 2017 tarihleri arasında düzenli olarak dokuz (9) sayısı yayımlanan Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nin (ISSN: 2147-7213) ismi, 18.06.2017 tarih ve 7033 sayılı Kanun (RG., 01.07.2017/30111) gereğince yapılan değişiklik sonucunda Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (ISSN: 2587-2419) olarak değiştirilmiştir. Dergi, yayın hayatına bu isimle devam edecektir.

## The Publishing History of the Law Review

The previous title of the Law Review, Antalya International University Law Review (ISSN: 2147-7213), regularly published nine issues between June 2013 and June 2017, was changed into Antalya Bilim University Law Review (ISSN: 2587-2419) in accordance with the law number 7033 enacted in June 18, 2017 and published in the Official Gazette of July 1,2017/30111. From now on, the Law Review will continue to be published under this new name.

---

## Kurulların Yapısı

Yayın Kurulu ve Danışma Kurulu, kurumsal ve coğrafi çeşitlilik göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Yayın Kurulu ile Danışma Kurulu üyelerinin en az 1/3'ü Türkiye'nin ve Dünya'nın farklı bölgelerindeki üniversitelerde görev yapmaktadır.

## Structure of Academic Boards

The members of the Editorial Board and also the Advisory Board have been appointed considering the geographic and institutional distribution. At least 1/3 of the members are engaged in active research in different academic institutions not only in different regions of Turkey, but also in different parts of the World.

---

## Amaç ve Kapsam

Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, hukuk alanında çeşitli güncel konularda okuyucusuna bilgi vermeyi hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için, yakın tarihli ve güncel davalar yanında hukuk öğretisi ve uygulamasındaki gelişmeleri okuyucularına aktarmaktadır. Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, bünyesinde eserlerini yayınlatacak yazarlar için de tartışmalı konulara ilişkin özgür düşüncelerini ortaya koyabilecekleri uygun bir platform niteliğindedir. Bunun dışında, her sayıda başta Almanca, İngilizce gibi bilim dillerinde yazılmış eserler yayınlanmakta, yabancı literatürde yer alan bazı eserler dilimize tercüme edilerek okuyucuların istifadesine sunulmaktadır. Bu sayede okuyucuların yalnızca ülkemizdeki değil, dünyadaki gelişmeleri de takip etmesi sağlanmaktadır.

Dergide hukuk alanında yapılmış deneysel ve teorik ilerlemeleri konu alan araştırma makalesi türündeki çalışmalara, vaka ve karar analizlerine, tercümelere, teknik notlara yer verilir.

## The Goal and Content

The goal of Antalya Bilim University Law Review is to be informative on a variety of current legal topics. In order to achieve this goal, we endeavor to keep our readers important recent and current cases, developments in theory and practice of law available. Antalya Bilim University Law Review also provides a great platform for authors to present their free thoughts on highly debated and sensitive topics. Furthermore, some distinguished works written in foreign languages, especially in German and English, have been published therein. Moreover, some works which were published abroad have been translated into Turkish and made available for our readers. In doing so, we make it possible for our readers to follow developments not only in our country but also in foreign states.

Articles which analyzes empirical and theoretical progresses that made in the field of law, case and analysis, translations and technical notes fall within the scope of Antalya Bilim University Law Review.

## Hakem Değerlendirme Süreci

Yayın Kurulu tarafından yapılan ilk değerlendirmeyi, yazar ve hakemlerin birbirlerinin kimliklerini bilmediği çift kör hakem değerlendirme süreci takip eder. İlgili çalışma, incelenmek üzere en az iki hakeme gönderilir. Çalışmalar, hakem heyeti içinden, yazarın akademik unvanına göre daha üst unvanlı bir hakemin görüşü alınarak, aynen veya değiştirilmek suretiyle yayınlanır. Yayın Kurulunun kararıyla, istisnai hallerde yazarın akademik unvanıyla aynı unvanlı bir hakemden de görüş alınabilir.

Değerlendirme sürecine katılan hakemlerin tavsiye ve görüşleri, nihai kararın temelini oluşturur. Nihai karar yetkisi, editörlerdedir.

İtiraz ve şikayetler, Yayın Kurulu tarafından COPE rehberleri kapsamında incelenir.

## The Evaluation Process

Upon preliminary review, Editors submit the paper to at least two independent blind-referees for peer-review evaluation. Papers submitted for review by independent referees may be published subject to author's compliance with the peers' comments. For the purposes of Peer-Review, the Editorial Board may, under exceptional circumstances, select a referee with an academic title equivalent to that held by the author.

The recommendations and remarks provided by the peer-review process support the final decision of Editors.

All appeals and complaints are handled by the Editorial Board under the scope of COPE guidelines.

---

## Yayın Etiği

Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde, bilimsel bilginin gelişimi açısından yayın etiğine büyük önem atfedilmektedir. Bu bağlamda, Yayın Etiği Komitesi -The Committee on Publication Ethics (COPE)- tarafından belirlenmiş ilkeler takip edilmektedir. Bu ilkelere, https://publicationethics.org/guidance/Guidelines adresinden ulaşılabilir.

## The Ethical Principles

The Law Review attaches great importance to the academic integrity. In this context, it is strictly committed to follow the publishing principles stated by the Committee on Publication Ethics (COPE). These principles are available on https://publicationethics.org/guidance/Guidelines.

# Antalya Bilim Üniversitesi
# Hukuk Fakültesi Dergisi
# Yayın İlkeleri

**1.** **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (ABÜHFD)** "Hakemli Dergi" statüsünde ve yılda iki sayı (Haziran ve Aralık) olarak yayımlanmaktadır. Yayınlanması istenen makalelerin, prensip olarak Haziran sayısı için en geç 20 Nisan; Aralık sayısı için en geç 20 Ekim tarihine kadar dergi editörlüğüne ulaştırılması gerekir.

**2.** Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazarlar, yayına kabul edilen çalışmaları daha sonra bir başka yerde yayınlatmamayı da taahhüt eder. Çalışmaların, kamu hukuku ve özel hukuk alanlarında ya da hukukun diğer disiplinlerle ilgili alanlarında hazırlanmış olması gerekir. Dergide hakemli makalelerin yanı sıra çeviri makale, karar incelemesi, kitap eleştirisi, mevzuat değerlendirmesi gibi yazılara da yer verilebilir. Dergiye gönderilen yazıların basılmasına ilişkin genel değerlendirmeyi Editörler yapar.

**3.** Derginin yazı dili esas olarak Türkçe olmakla birlikte, dergide İngilizce, Almanca ve Fransızca başta olmak üzere yabancı dilde yazılara da yer verilmektedir.

**4.** Gönderilecek yazıların, "**MS Word**" programında, **Times New Roman** karakterinde, metin **12 punto**, dipnotlar ise **10 punto** olarak hazırlanması gerekir. Paragraflar arası önce 6 nk, sonra 0 nk boşluk olmalıdır.

Sayfa marjları, A4 boyutunda, üst, alt ve her iki kenardan 2,5 cm. boşluk bırakılarak ayarlanmalı, metin her iki yana yaslı şekilde hazırlanmış bir şekilde dergi editörlüğüne gönderilmelidir. Gönderilen makalelerin İngilizce başlığı da yazılmalıdır.

**5.** Yazılar, Türkçe ve İngilizce başlıkların yanında **en az 100 - en çok 200** sözcükten oluşan **Türkçe ve İngilizce, Almanca veya Fransızca özetleri** ve her iki dilde *en az* **üç anahtar sözcüğü** ihtiva etmelidir.

Yazının ana başlığı büyük harflerle, koyu olarak ve 14 punto ile yazılmalıdır. Yazının giriş - sonuç bölümleri ve diğer tüm başlıklar, küçük harflerle 12 punto ve koyu olarak yazılmalıdır. Yazıda yer verilecek tablo ve şekillere mutlaka sıra numarası ve başlık verilmelidir.

Makalenin sonunda, yazar soyadına göre alfabetik sıraya dizilmiş **kaynakça** yer alır. Kaynakçada sadece dipnotlarda atıf yapılan eserlere yer verilmelidir.

Yazım kurallarına ve tavsiye edilen atıf stillerine uygun olmayan çalışmalar, hakem denetimi sonucunda başarılı bulunsa bile **reddedilir**.

**6.** Yazarlar, unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adresleri ile telefon numaralarını, telif ücreti için gerekli olan banka hesap numaralarını ve aktif haldeki e-posta adreslerini bildirmelidir. Yazarların **ORCID** kullanması zorunludur.

**7.** Süresi içerisinde hakem incelemesinden geri gelmeyen çalışmalar, yazarı tarafından aksi yönde bir talepte bulunulmadıkça derginin bir sonraki sayısında değerlendirilir.

**8.** Editörler, yabancı dil özeti ve eser metninde gerekli görülen düzeltmeleri yapabilir.

**9.** Dergide yayınlanan eserlerde ileri sürülen görüşler yazarlarını bağlar. Bu nedenle doğabilecek tüm sorumluluk yazara aittir.

**10.** Dergide yer verilen yazıların, elektronik ortamda tam metin olarak yayımlanmak da dahil olmak üzere süresiz olarak bütün yayın hakları dergiye aittir. Yazarlar telif haklarını dergiye devretmiş sayılır.

**11.** Hakem incelemesi sonucu yayımlanmasına karar verilen yazılar için 300 TL telif ücreti ödenir. Yazara, ilgili sayı ücretsiz olarak gönderilir.

**12.** Yazıların gönderilmesi ve diğer ilgili tüm yazışmaların (hukukdergisi@antalya.edu.tr) e-posta adresinden yapılması gerekmektedir.

# Dergide Yayınlanacak Türkçe Eserler İçin Tavsiye Edilen Atıf Stilleri

**Atıf Yapılan Kitap**

**Soyad, Ad**: *Eserin Adı*, Baskı, Basıldığı Yer Yıl. (Eser adı italik)

**Örnek:**

**Eren, Fikret:** *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Ankara 2007.

**Atıf Yapılan Makale**

**Soyad, Ad:** "Makalenin Başlığı", *Makalenin Yer Aldığı Eserin Adı*, Cilt No.: Sayı No.:, Yıl, Sayfa Sayısı. (Makalenin yayınlandığı eser adı italik)

**Örnek:**

**Seliçi, Özer:** "Seçimlik Borçların İfası", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.: 34, S.: 1-4, 1968, s. 376.

İnternet ortamında bulunan kaynaklar için parantez içerisinde URL ve sayfasına erişim tarihi belirtilmelidir.

**Örnek:**

**Seliçi, Özer:** "Seçimlik Borçların İfası", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.: 34, S.: 1-4, 1968, s. 376 (Erişim: 13.06.2010, http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023004345/1023003940).

Birden fazla yazar tarafından hazırlanmış çalışmalarda, tüm yazarların ad ve soyadları tam olarak yazılmalıdır.

**Örnek:**

**Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe:** *Eşya Hukuku*, 18. Baskı, İstanbul 2016.

Yararlanılan esere yapılacak ikinci ve sonraki atıflarda, yazarın uygun göreceği kısaltmanın kullanılması gerekir.

Örn: [1] **Eren, Fikret**, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Ankara 2007.

[2] **Eren**, *Borçlar Genel*, s. 88.

**Başlıklandırma**

Dergide yayımlanacak yazılarda Giriş ve Sonuç bölümleri için harf veya rakam kullanılmamaktadır. Sonrasındaki üst ve alt başlıkların önüne sırasıyla Roma rakamı, büyük harf, rakam, küçük harf, küçük harf ve rakam yazılmalıdır.

**Örnek:**

**Giriş**

**I. Başlık**

**A. Alt Başlık**

**1. Alt Başlık**

**a. Alt Başlık**

**a.1. Alt Başlık**

**Sonuç**

**TÜBİTAK-ULAKBİM Ulusal Hukuk Veri Tabanı'nda yer alma şartları gereğince, dergiye gönderilecek hakemli ve hakemsiz çalışmaların, yukarda belirtilen yayın ilkelerine uygun olmaması halinde editörün yapacağı ön incelemede doğrudan reddedileceği önemle belirtilmelidir.**

# Antalya Bilim University
# Law Review
# Publication Policies

1. **Antalya Bilim University Law Review (ABUHFD)** is a Peer-Reviewed Journal published twice annually (June and December). The papers to be published in the June and December Issues are required to be summitted to the Editor, in principle, by 20 April and 20 November respectively at the latest.
2. The papers submitted for publication must not have been previously published or under consideration for publication by any other journal/books/newspaper etc. The contents of the papers must relate to either public, private or any other legal discipline. The Law Review may publish, in addition to Peer-Review Articles, translated papers, critical book reviews, judgement reviews or legislative reviews. The assessment and the decision to publish any and all manuscripts rests with the Editors.
3. While Turkish remains the primary language for publicised materials, the Law Review welcomes papers written in foreign languages particularly in English, German and French.
4. The submitted papers must be prepared in *docx* format in **MS Office Word (Times New Roman)**, with the main characters in **12 pt** and footnotes in **10 pt** font size. In the paragraph the starting entry should be 1.5 cm and 6 pt after each paragraph. Care should be taken not to leave blank lines between paragraphs and before / after headings.

   Page Layout: Papers must be presented to the Editor double-sided in A4 format by leaving blank margins of 2.5 cm from the left, right, top and bottom sides of each page. The English translation of the paper's Heading must also be provided to the Editor.
5. All papers should contain an abstract and keywords section. Abstracts must be between **100-200 words long** and written in **Turkish along with either English, German or French**. The author must ensure to include *at least* **three keywords** in both languages.

   The main title of the paper must be written in bold capital letters and in 14 pt font size. The introduction, conclusion and all the sub-headings in the paper must be written with lowercase letters in bold and 12 pt. Any tables or figures used in the paper must be appropriately headed with each line respectively numbered.

   **References** at the end of the paper must be alphabetically arranged according to the author's surname. References must be restricted to sources referred to in footnotes.

   Even if papers are deemed successful in their peer-review evaluation, the Editor reserves **the right to decline** the publication of papers failing to meet the text-paper guidelines.
6. The author must provide the Editor, in addition to their paper, their full title, employment details, personal contact details (postal address and telephone number), bank details (for transfer of funds arising from copyrights), and active e-mail address. The author must use **ORCID**.
7. In cases of late submission by the peer-review, the publication of the paper may be deferred to the subsequent Issue subject to the author's consent.
8. The Editors reserve the right to make any correction to the non-Turkish section of the abstract and any adjustment to the main contents of the paper if deemed necessary.
9. The author bears the sole liability for the opinions and comments in the published paper.
10. The Law Review will retain the publication rights to the paper it publishes, and may if it wishes to publicise or distribute the paper in full and in any form including by electronic media. By given consent to the publication of the paper in the Law Review the author unequivocally agrees to the transfer of their proprietorship and all copy-rights over to the Law Review.
11. Authors whose papers are published in the Law Review following a successful Peer-Review evaluation will be entitled to receive 300 TL (**Three Hundred Turkish Lira**) as one-off copyright payment. The author will also be entitled to receive a hard-copy of the Law Review free-of-charge.
12. The article must be sent to (hukukdergisi@antalya.edu.tr) e-mail address. To preserve transparency throughout the process all communication with the Law Review must be established via (hukukdergisi@antalya.edu.tr).

## Guidelines for Authors

**Chicago Style** is preferred for papers in foreign languages.

## DANIŞMA KURULU / ADVISORS BOARD


**Prof. Dr. Ali Cem BUDAK**
İstanbul Ticaret Üniversitesi

**Prof. Dr. Ali GÜZEL**
Kadir Has Üniversitesi

**Prof. Dr. Ayşe HAVUTÇU**
Yaşar Üniversitesi

**Prof. Dr. Baki İlkay ENGİN**
İstanbul Üniversitesi

**Prof. Dr. Burak ÖZEN**
Marmara Üniversitesi

**Prof. Dr. Cevdet YAVUZ**
İstanbul Medipol Üniversitesi

**Prof. Dr. Celal GÖLE**
Atılım Üniversitesi

**Prof. Dr. Demet ÖZDAMAR**
Dokuz Eylül Üniversitesi

**Prof. Dr. Emine TUNCAY KAPLAN**
Başkent Üniversitesi

**Prof. Dr. Emine YAZICIOĞLU**
İstanbul Üniversitesi

**Prof. Dr. Etem Saba ÖZMEN**
Maltepe Üniversitesi

**Prof. Dr. Fikret EREN**
Başkent Üniversitesi

**Prof. Dr. Halide Gökçe TÜRKOĞLU**
Yaşar Üniversitesi

**Prof. Dr. Halit YILMAZ**
Antalya Bilim Üniversitesi

**Prof. Dr. Haluk Nami NOMER**
İstanbul Üniversitesi

**Prof. Dr. Harun TEPE**
Hacettepe Üniversitesi

**Prof. Dr. Hasan PULAŞLI**
İstanbul Aydın Üniversitesi

**Prof. Dr. Hasan TUNÇ**
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

**Prof. Dr. İoanna KUÇURADİ**
Maltepe Üniversitesi

**Prof. Dr. Köksal KOCAAĞA**
Akdeniz Üniversitesi

**Prof. Dr. Martijn HESSELINK**
Universiteit van Amsterdam

**Prof. Dr. Mehmet AKAD**
Kadir Has Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet Ali ERTAN**
İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA**
Akdeniz Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM**
Akdeniz Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet DEMİR**
Ankara Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet Serkan ERGÜNE**
İstanbul Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet TINÇ**
Université de La Réunion

**Prof. Dr. Mehmet Tufan ÖĞÜZ**
İstanbul Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet Yaşar GÜRBÜZ**
Özyeğin Üniversitesi

**Prof. Dr. Mesut UYAR**
Antalya Bilim Üniversitesi

**Prof. Dr. Michael STÖBER**
Christian Albrechts University Kiel

**Prof. Dr. Murat SEZGİNER**

**Prof. Dr. Mustafa Alper GÜMÜŞ**

**Prof. Dr. Mustafa Serdar ÖZBEK**
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

**Prof. Dr. Mustafa TOPALOĞLU**
Özyeğin Üniversitesi

**Prof. Dr. Özlem YENERER ÇAKMUT**
Özyeğin Üniversitesi

**Prof. Dr. Pervin SOMER**
İstanbul Okan Üniversitesi

**Prof. Dr. Şebnem AKİPEK ÖCAL**
TED Üniversitesi

**Prof. Dr. Şeref ERTAŞ**
Yakın Doğu Üniversitesi

**Prof. Dr. Vahit DOĞAN**
İstanbul Aydın Üniversitesi

**Prof. Dr. Yusuf Mehmet ÖRNEK**
Antalya Bilim Üniversitesi

**Prof. Dr. Zafer ZEYTİN**
Türk-Alman Üniversitesi

**Prof. Dr. Zehra ŞEKER ÖĞÜZ**
İstanbul Üniversitesi


## YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD


**Prof. Dr. Sezgin Seymen ÇEBİ** (Başkan)
Antalya Bilim Üniversitesi

**Prof. Dr. Ahmet Nizamettin AKTAY**
Antalya Bilim Üniversitesi

**Prof. Dr. Yener ÜNVER**
Özyeğin Üniversitesi

**Prof. Dr. Zehreddin ASLAN**
İstanbul Üniversitesi

**Prof. Dr. Gábor HAMZA**
Eötvös Loránd University

**Prof. Dr. Edward J. ERICKSON**
Command and General Staff College

**Doç. Dr. Reşat Volkan GÜNEL**
Yakın Doğu Üniversitesi

# HAKEMLİ MAKALELER

# İslam Muhakeme Hukuku ve Klasik Dönem Osmanlı Uygulamasında Yemin Müessesesi*

## Oath Administration in Islam-Ottoman Jurisdiction Law

Yılmaz **YURTSEVEN**[**]
Naci **ÇEVİK**[***]

**Öz:**

İslam-Osmanlı yargılama hukukunda ispat yükümlülüğü prensip olarak davacıya düşen bir görev olup, yemin ise davalının yükümlülükleri arasındadır. İslam yargılama hukukundaki ispat vasıtalarından biri olan yemin, mahkemeye intikal etmiş uyuşmazlıklarda taraflardan birinin olayın doğruluğu hakkında Allah adına beyanda bulunmasıdır. İslam hukukunda bir ispat vasıtası olarak yemin delilinin kullanılabilmesinin hukuki dayanağını ise Kur'an ve Sünnet oluşturmaktadır. Öte yandan mahkemede davalıya yemin teklif edilebilmesi için öncelikle açılmış bir davanın olması, davalının dava konusu iddiayı reddetmesi, davacının iddiasını ispat edemeyip yemin talep etmesi, yeminin hâkim veya naibinin huzurunda bizzat davalıya ettirilmesi gerekmektedir. Ayrıca dava konusunun devredilebilir ve ikrar edilebilir türden olması, hukuki uyuşmazlıklarda yemin deliline başvurulabilmesinin şartlarındandır. Ek olarak dava konusunun Allah haklarına yönelik haklardan olmaması da elzemdir. Bu kapsamda davacının dava konusu iddialarını ispat edememesi halinde onun talebiyle davaya bakmakla görevli hâkim veya naibinin huzurunda davalıya yemin teklif edilir. Kendisine yemin teklif edilen davalının yemin etmesi lehine delil teşkil ettiği halde yemin etmemesi ise aleyhine delil oluşturur. Bununla birlikte İslam hukukunda yalnızca Allah adına yemin edilmesine izin verilmiş olup yemin eden kişinin dini mensubiyeti fark etmeksizin Allah'tan başka bir varlık üzerine edilen yemin hukuken geçersiz sayılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:**

Yemin, İspat, Dava, Delil, Yargılama.

**Abstract:**

The burden of proof in the Islamic-Ottoman judicial law is in principle a duty of the plaintiff, and the oath is among the defendant's obligations. Oath, which is one of the means of proof in the Islamic judicial law, is that one of the parties making a declaration on behalf of God about the correctness of the event in the disputes submits to the court. The Qur'an and Sunnah constitute the legal basis for the use of oath evidence as a proof in Islamic law. On the other hand, in order to be able to offer oath to the defendant; there must be a lawsuit filed before the court, the defendant must reject the alleged claim, the plaintiff must not prove his claim and demand an oath, the oath must be brought before the judge or the regent and the oath must be brought to the defendant in person. Likewise, the fact that the subject of the case is transferable and reputable is one of the conditions for the application of the oath evidence in legal disputes, and the subject of the case is not necessary for the rights of God. In this context, if the plaintiff cannot

* **Gönderilme Tarihi:** 05.02.2020, **Kabul Tarihi:** 03.05.2020.
Makale, *TÜBİTAK ULAKBİM* kriterleri uyarınca kör hakem denetimine tabi tutulmuş ve iki olumlu hakem raporuna istinaden (2/2) yayımlanmaya uygun bulunmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, E-posta: yilmazyurtseven@gmail.com; Orcid Id: https://orcid.org/0000-0003-3736-3510.

*** Araş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ali Fuat Başgil Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, E-posta: nacicevik@gmail.com; Orcid Id: https://orcid.org/0000 -0002-1758-2276.

prove the subject matter of the case, an oath is offered to the defendant in the presence of the judge or his regent who is in charge of looking at the case at his request. The fact that the defendant, who was offered oath, constitutes evidence in favor of the oath, is an evidence against him. However, in Islamic law, only oath is permitted in the name of God, and regardless of the religious affiliation of the oath, the oath on another being other than Allah is legally void.

**Keywords:**

Oath, Proof, Case, Evidence, Judgment.

## Giriş

Yaradılışı gereği medeni bir varlık olması sebebiyle insan, topluluk halinde yaşamaya ihtiyaç duyar. Topluluk halinde yaşayan insanlar arasında ise kaçınılmaz olarak bazı problemler ortaya çıkar. Bu problemlerden bir kısmı toplumsal hayatın akışı içerisinde mahkemeye intikal etmeksizin çözüme ulaştırılırken, bir kısım problemlerin ise bağımsız yargı mercilerince çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Zira bireyler arasında meydana gelen hukukî uyuşmazlıkların hakkaniyet ölçüsünde çözümlenerek adaletin tecelli ettirilmesi sosyal barışın vazgeçilmez unsurlarındandır. Bu kapsamda hak ihlâllerinin önlenmesi ya da mağdurların haklarının iade edilmesi hukukun üstünlüğünü esas alan bağımsız mahkemeler tarafından verilen adil kararlarla gerçekleştirilir. Bununla birlikte; bireyler arasındaki hukuki uyuşmazlıkları çözerek adaleti tecelli ettirmekle görevli bağımsız hâkimlerin huzurunda ortaya atılan her bir iddianın, yine bu hâkimlerin huzurunda hukukun öngördüğü birtakım araçlarla ispat edilmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle toplumdaki bireyler arasında çıkan uyuşmazlıkların hakkaniyet ölçüleri çerçevesinde tespit edilip, adaletin tam olarak tecelli ettirilebilmesi için davacının davalı tarafından ihlâl edildiğini ileri sürdüğü hak veya haklarını mahkeme önünde ispat etmesi gerekmektedir.[1] Buna karşın göstermiş olduğu deliller ile iddiasını ispat edemeyen davacı, söz konusu iddiasının geçersiz olduğuna dair davalıya yemin teklif edebilir.[2] İslam-Osmanlı muhakeme hukuku hükümleri gereğince, kural olarak iddiasını ispat etme yükümlülüğü davacının üzerinedir. Davalının yükümlülüğü ise yemin etmektir.[3]

Yargıya intikal etmiş hukuki bir sorunun çözümünde, taraflar arasındaki şüphe ve belirsizlikleri gidererek, maddi gerçeği ortaya çıkarmaya yarayacak ispat vasıtalarının tümüne delil ya da İslam-Osmanlı hukuk terminolojisindeki ismiyle beyyine adı verilmektedir.[4] Esasen bir hakkın ya da kendisine hukuki sonuç bağlanan bir olayın

1 **Atar, Fahreddin:** *İslam Adliye Teşkilatı,* Ankara 1991, s. 194; **Erdoğan, Suat:** "İslam Muhakeme Hukukunda Delil Sistemleri ve Hâkimin Takdir Yetkisi", *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* y. 7, S. 2, İstanbul 2006, s. 132; **Yurtseven, Yılmaz:** "İslam-Osmanlı Muhakeme Hukukunda Şahitlik Müessesesi", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi,* y. 3, S. 2018/2, Ankara 2018, s. 87.

2 **Ekinci, Ekrem Buğra:** *İslam Hukuku: Umumî ve Hususî Hükümler,* 2. Baskı, İstanbul 2016, s. 348; **Ekinci, Ekrem Buğra:** *Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk,* 5. Baskı, İstanbul 2017, s. 385.

3 *"İspat edip delil getirmek davacıya yemin etmek de davalıya gerekir.",* Tirmizi, Ahkâm 12; *"Beyyine müddeî için ve yemin münkir üzerinedir.",* Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye (MAA), m.76; **Bayındır, Abdülaziz,** *İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması),* İstanbul, 2015, s. 228.

4 **Akman, Mehmet:** *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması,* 1. Baskı, İstanbul 2004, s. 63.

ispatını sağlayan kesin delil anlamına gelen beyyine kavramı, ispat vasıtalarının tamamını kapsadığı halde, İslam hukukçularının çoğunluğu tarafından yalnızca şahitliği karşılayan bir kavram olarak kullanılmıştır. Buna karşın sayıları az olmakla birlikte beyyineyi "mahkeme önünde gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlayan her türlü delil" olarak tanımlayan İslam hukukçuları da vardır.[5] Çağdaş yargılama hukuku sistemlerinde deliller kesin delil ve takdiri delil olmak üzere ikiye ayrılır. Kesin delil hâkime takdir yetkisi vermeyen bağlayıcı delildir. Takdiri delil ise hâkim tarafından serbestçe takdir edilip değerlendirilebilen ve sonuçta hâkimin vicdani kanaatinin oluşmasına esas teşkil edecek her türlü delile verilen isimdir. Günümüz hukuk yargılamasında yer alan ve 12.01.2011 tarih ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili maddelerinde düzenlenen ikrar, kesin hüküm, senet ve yemin kesin delil niteliğindedirler. Buna karşın günümüz hukuk yargılamasında kabul edilen ve Hukuk Muhakemeleri Kanununun da çeşitli maddelerinde düzenlenen şahit, bilirkişi, keşif ve özel hüküm sebepleri takdiri delil niteliğinde olan delillerdir. Öte yandan 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda da benimsendiği üzere modern hukuk sistemlerine göre ceza yargılamasında hâkim hiçbir delille bağlı olmadığı gibi aynı zamanda her şeyi delil olarak kabul edebilir. Diğer bir deyişle günümüz ceza yargılamasında takdiri delil sistemi kabul edilmiş olup, hâkime oldukça geniş takdir yetkisi tanınmıştır.[6]

İslam hukukçularının çoğunluğu İslam muhakeme hukukunda kabul edilen delil sisteminin kesin delil sistemi olduğu görüşündedirler. Nitekim hadd ve kısas suçlarının ispatında belirli sayıda şahit ya da ikrarın aranması dikkate alındığında İslam hukukunda kabul edilen delil sisteminin kesin delil sistemi olduğu görüşü kuvvetli görünmektedir.[7] Bununla birlikte İbn Teymiyye, İbn Kayyim el-Cevziyye ve İbn Ferhun gibi bazı İslam hukukçuları ise muhakeme hukuku açısından nelerin delil olacağının önceden tespit edilip sınırlandırılamayacağı, gerçeğin ortaya çıkarılarak adaletin tecelli ettirilmesi için her türlü delilin hâkimin takdiri ile kullanılabileceği görüşündedirler. *'Ezmanın tagayyürü ile ahkâmın tagayyürü inkâr olunamaz"*[8] şeklindeki İslam hukuku kuralına bağlı olarak, içtihada açık konularda İslam hukukunun açık hükümleriyle çelişmeyen, sosyo-ekonomik ve teknolojik yeni gelişmelerin hukuken de geçerli olacağının kabul edilebilirliği ortaya konulmaktadır. Çünkü yargılamada esas olan adaletin tecelli ettirilip maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.[9] Şahitlik, yazılı delil, kesin karine, ikrar, yemin ve yemin etmesi gereken tarafın

---

5 **Bardakoğlu, Ali:** "Beyyine", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), C. 6,* İstanbul 1992, s. 97; **Bardakoğlu, Ali:** "İsbat", *DİA, c. 22,* İstanbul 2000, s. 492; **Akman,** *Ceza Yargılaması,* s. 63; **Schacht, Joseph:** *İslam Hukukuna Giriş, (Çev.: Mehmet Dağ/Abdulkadir Şener),* 2. Baskı, Ankara 1986, s. 197.

6 **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 165; **Akman,** *Ceza Yargılaması,* s. 63-64; **Yurtseven,** *"Şahitlik"*, s. 88.

7 **Akman,** *Ceza Yargılaması,* s. 63.

8 MAA, m.39.

9 **Yılmaz, Taha:** *Çağdaş Türk Hukukundaki İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi),* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE) 2019, s. 6.

yeminden kaçınması anlamına gelen nükûl İslam muhakeme hukukundaki kesin deliller olup, bunlar hâkimi bağlayıcı nitelikte olan ispat vasıtalarıdır. Buna karşın zayıf karine, aslî hal ve zilyetlik gibi durumlar ise dava konusu olay hakkında hâkime fikir veren takdiri delillerdir. Takdiri deliller, hakkında kesin delil olmayan uyuşmazlıklarla ilgili olarak hâkim tarafından dikkate alınabilirler.[10]

"İslam Hukuku ve Klasik Dönem Osmanlı Uygulamasında Yemin Müessesesi" ismini verdiğimiz bu çalışmada, bir ispat vasıtası olarak yeminin İslam-Osmanlı muhakeme hukukundaki tanımını yaparak, hukuki niteliği, hukuki dayanağı, şartları, çeşitleri, yemin etme usulü ve hukuki sonuçları ele alınıp incelenecektir. Bu çalışma yapılırken ceza muhakemesi ve hukuk muhakemesi ayrımına gidilmeksizin, her iki alan için genel açıklamalara yer verilmiştir.

## I. İslam-Osmanlı Muhakeme Hukukunda Yemin Müessesesi

### A. Tanımı ve Hukuki Niteliği

Sözlük anlamı olarak "sağ el, sağ taraf, ant, kuvvet, bereket" gibi anlamlara gelmekte olan yemin, Arapça bir sözcük olup terminolojide, bir kimsenin kararlılığını pekiştirmek ya da başkalarını ikna etmek amacıyla söz veya beyanını Allah'ın adını ya da sıfatlarından birini anmak suretiyle kuvvetlendirmesi anlamına gelmektedir. Sözlük anlamından hareketle karşılıklı söz verme ve antlaşma anlarında taraflardan birinin sağ eli ile diğerinin sağ elini kuvvetlice tutarak sallamasından dolayı yemin kelimesinin terim anlamını kazandığı ifade edilebilir.[11] Öte yandan İslam muhakeme hukukundaki ispat vasıtalarından biri olarak yeminin adli uyuşmazlıklarda taraflardan birinin olayın doğruluğu hakkında Allah'ın adını anarak beyanda bulunması şeklinde tanımının yapılması da mümkündür. Bu kapsamda mahkemede görülmekte olan bir davaya ilişkin olarak taraflardan birine yemin verilmesine tahlif, yemin eden tarafa hâlif, üzerine yemin edilen şeye mahlûfun aleyh, yemin istemeye ya da yemin ettirmeye istihlâf, yemini teklif eden hâkime müstahlif, tarafların karşılıklı yemin etmesine ise tehâlüf adı verilir.[12]

İslam-Osmanlı muhakeme hukukunda kural olarak ispat yükümlülüğü davacıya düşen bir görevdir. Buna karşın davalının yükümlülüğü ise yemin etmektir. *"Bir şeyin bulunduğu hâl üzere kalması asıldır"*[13] ve "Berâet-i zimmet asıldır"[14] şeklindeki kaideler ile Mecelle'de de ifade edildiği üzere İslam-Osmanlı hukuk

---

10 **Bardakoğlu,** *"Beyyine"*, s. 97; **Yurtseven,** *"Şahitlik"*, s. 88-89.

11 **Boynukalın, Ertuğrul:** "Yemin", *DİA, C. 43,* İstanbul 2013, s. 417; **Öğük, Recai:** *İslam Fıkhında Yemin (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE 2011, s. 4; **Yarcı, Güler:** "Osmanlıda Yemin ve Tahlif", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi,* y. 5, sy. 2, Temmuz 2013,, s. 1-2 (Erişim: 16 Ocak 2020, https://actaturcica.files.wordpress.com/2020/01/v_2_02.pdf).

12 **Boynukalın,** *"Yemin"*, s. 419.

13 MAA, m.7.

14 MAA, m.8.

sisteminde kişinin borçsuz ve suçsuz olması temel prensip olup, davalının borçlu ya da suçlu olmadığını ispat etmesine gerek yoktur. Dolayısıyla İslam-Osmanlı yargılama hukukunda başlangıçta borçsuz ya da suçsuz olduğu kabul edilen davalının yemin etmesi yeterli görüldüğü halde, bu durumun aksini iddia eden davacının ise bu iddiasını ispat etmesi istenmiştir.[15] Önemle belirtmek gerekir ki burada "davacı" ibaresi ile kastedilen iddia sahibi taraf olduğu halde "davalı" ibaresi ile kastedilen ise aleyhinde iddiada bulunulan taraftır. Bu sebeple adli uyuşmazlıklarda "iddia sahibi olma" durumu da sürekli olmayıp, olaylara göre değişebilir bir karakter arz ettiğinden, İslam-Osmanlı muhakeme hukukunda ispat yükü, her zaman için davayı açan tarafa yüklenmiş bir yükümlülük olmadığı gibi yemin de her zaman için aleyhinde dava açılan taraf üzerine değildir.[16]

## B. Hukuki Dayanağı

İslam muhakeme hukukunda ispat vasıtalarından biri olarak yeminin kullanılabilmesinin hukuki dayanağını İslam hukukunun asli kaynakları olan Kur'an ve Sünnet oluşturmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de "yemin" kelimesi ve türevleri yirmi beş farklı yerde yemin etmek anlamında geçmektedir. Yine aynı anlamı ihtiva edecek şekilde yirmi dört farklı yerde ise "kasem" sözcüğü yer almaktadır. Öte yandan Kur'an-ı Kerim'deki surelerden on yedi tanesi de yemin kelimesiyle başlamaktadır.[17] Bununla birlikte Kur'an'da yer alan, yeminle ilgili her ayet doğrudan muhakeme hukukuna ilişkin değildir. Ancak toplumsal hayatta insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde söz ve davranışlarını yeminle kuvvetlendirmelerine izin verilmesine karşılık, karşısındakileri kandırmak amacıyla yalan yere yemin edenlere de uhrevi cezalar öngörülmüş olması gibi Kur'an hükümleri, yargılama esnasında yapılan yeminler için de kuvvetli bir dayanak olarak görülür.[18]

İslam hukukunun Kur'an'dan sonraki ikinci asli kaynağı olan Hz. Peygamber'in sünnetinde de çeşitli şekillerde yemine ve yeminli ifadelere yer verilmiş olmasının yanı sıra, yalan yere yemin ederek hak elde edenlere yönelik çeşitli uhrevi yaptırımlardan da söz edilmektedir.[19] Hz. Peygamber'in özellikle mahkemede ta-

---

15 **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 165-166; *"Beyyine hilaf-ı zâhiri isbât için ve yemin aslı ibkâ içindir.",* MAA, m.77.

16 **Bardakoğlu,** *"Beyyine"*, s. 98; **Yurtseven,** *"Şahitlik"*, s. 87.

17 **Mema, Ferdinand:** *İslam Hukukunda Yemin ve Kefareti (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Uludağ Üniversitesi SBE 2011, s. 6; **Öğük,** *İslam Fıkhında Yemin,* s. 13.

18 *"Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar."*, Maide, 5/89, *"Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminleri az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahrette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak, ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır.",* Âl-i İmrân, 3/77, **Karaman, Hayrettin/Özek, Ali/Dönmez, İbrahim Kâfi/Çağrıcı, Mustafa/Gümüş, Sadrettin/Turgut, Ali:** *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli,* 27. Baskı, Ankara 2014; **Gökmenoğlu, H. Tekin:** "İslam Muhakeme Hukukunda Bir İspat Vasıtası Olarak Yemin Delili", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* S. 3, Konya 1994, s. 181.

19 *"Yalan yere yemin ederek bir müslümanın hakkını elinden koparıp alan kimseye, Allah cehennemi vacip cenneti de haram kılar.",* Müslim, İman 218, Nesâî, Âdâbü'l-kudat 30; İbn-i Mâce,

rafların ispat yükümlülüğünü de belirleyen *"İspat edip delil getirmek davacıya, yemin etmek de davalıya gerekir"*[20] şeklindeki hadisi ile yeminin İslam yargılama hukukundaki ispat vasıtalarından biri olduğu vurgulanmıştır. Nitekim Hz. Peygamber kendisinin hâkim olarak dinlemiş olduğu çeşitli davalarda bir ispat vasıtası olarak yemine müracaat etmiştir.[21]

### C. Şartları

İslam muhakeme hukuku hükümleri çerçevesinde bir davanın açılmış ve dinlenilmeye şayan sayılabilmesi için öncelikle davacı veya davacılar ile davalı veya davalıların mahkeme huzurunda mevcut bulunması gerekmektedir. Mahkemede görülmekte olan bir davanın tarafları kadı huzurunda bir araya geldiklerinde, davacı tarafın iddialarını davalının yüzüne karşı tekrar etmesi gerektiği halde, davacı bir dilekçe ile mahkemeye başvurmuşsa, dilekçede yer alan iddiaların kadı tarafından davalıya tebliğ edilmesi gerekmektedir. Ardından davalıya, "davacının iddia veya iddiaları karşısında ne cevap vereceği" sorularak kendisinden kabul ya da ret cevabı beklenir. Davalı tarafından verilen cevap iddia veya iddiaların kabulü yönünde ise bu cevap hükmün tesisi için yeterlidir. Böylece davalının ikrarına dayanılarak davacının talebi doğrultusunda hüküm verilir ve dava karara bağlanmış olur.[22]

Davalının davacı tarafından ileri sürülen iddia veya iddiaları reddetmesi halinde yargılamada ispat aşamasına geçilir. Yukarıda da belirtildiği üzere İslam-Osmanlı muhakeme hukukunda ispat mükellefiyeti asıl olarak davacıya ait yükümlülüklerdendir. Davacının söz konusu iddia veya iddialarını ispat edememesi halinde, kendisine davalıya yemin teklif edip etmeyeceği sorulur. Şayet davacı, davalıya yemin teklif etmezse davadan men edilir. Buna karşın iddia veya iddialarını ispat edemeyen davacı, davalıya yemin teklif ederse bu sefer davalının yemin yükümlülüğü devreye girer.[23] Bu bağlamda davacının yemin etmesi, lehine delil teşkil ettiği halde yemin etmemesi ise aleyhine delil oluşturmaktadır.[24]

---

Ahkâm 9; *"Müslüman bir kimsenin malını almak için yalan yere yemin eden kimse, Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğramış olarak onun karşısına çıkar.",* Buhari, Eyman 11-17; Müslim, İman 220-222; Tirmizi, Büyu' 42; Nesâî, Âdâbü'l-kudat 36; İbn-i Mâce, Ahkâm 7; Ebu Davud, Eyman 2; **Kasaboğlu, Hamdi:** "Yemin", (Erişim: 19 Ocak 2020, https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=27113).

20 Tirmizi, Ahkâm 12.

21 *"Haydi! Kendinden başka ilah olmayan Allah'a kasem ederek o kimsenin yani iddia sahibinin sende hiçbir şeyi olmadığına yemin et.",* Ebu Davud, Akdiyye 24.

22 **Sarıcaoğlu, Mehmet Esat:** "Osmanlı Devleti'nde Gıyâbî Yargılama ve Davalıya Yemin Teklifi", *Journal of Turkish Studies,* Volume 10, Issue 1, Ankara 2015, s. 687.

23 **Sarıcaoğlu,** *"Gıyâbî Yargılama ve Davalıya Yemin Teklifi"*, s. 687-688; **Gökmenoğlu,** *"İspat Vasıtası Olarak Yemin Delili"*, s. 182.

24 **Ekinci,** *Osmanlı Hukuku,* s. 385; **Ekinci,** *İslam Hukuku,* s. 348; **Gökmenoğlu,** *"İspat Vasıtası Olarak Yemin Delili"*, s. 182.

Buradan hareketle İslam-Osmanlı hukukunda ispat vasıtalarından biri olarak yemin deliline başvurulabilmesi için öncelikle açılmış bir davanın olması, davalının dava konusu iddiayı reddetmesi, davacının iddiasını ispat edememesi, davacının yemin teklif etmesi, yeminin hâkim veya naibinin huzurunda verdirilmesi ve yeminin bizzat davalıya ettirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Öte yandan dava konusunun devredilebilir ve ikrar edilebilir türden olması da hukuki uyuşmazlıklarda yemin deliline başvurulabilmesinin şartlarındandır. Ayrıca dava konusunun Allah haklarına ya da başka bir ifade ile kamu hukukuna yönelik haklardan olmaması da yemin delilinin şartlarındandır.[25]

### 1. Açılmış Bir Davanın Olması

İslam-Osmanlı muhakeme hukukunda davalıya yemin teklif edilebilmesi için öncelikle usulüne uygun olarak açılmış sahih bir davanın olması gerekmektedir. Zira İslam yargılama hukuku hükümlerine göre usulüne uygun olarak açılmış sahih bir dava olmadığı takdirde ne şahitler dinlenebilir ne de davalıya yemin teklif edilebilir.[26]

Öte yandan İslam hukukunda sahih bir davadan söz edebilmek için görülmekte olan davanın mahkeme, taraflar ve konuya ilişkin bazı unsurları bünyesinde bulundurması gerekmektedir. Öncelikle davanın söz konusu uyuşmazlığa bakmakla görevli ve yetkili mahkemede açılmış olması şarttır. Usulüne uygun olarak yetkili ve görevli mahkemede açılmış olan davanın sahih kabul edilebilmesi için taraf ve dava ehliyetine sahip olan davacı ve davalının ya da kanuni temsilcilerinin mahkemede hazır bulunmaları gerekir. Ayrıca dava konusunun belli olması, davaya konu olan uyuşmazlığın daha önce kesin bir hükümle çözümlenmemiş olması ve davacının dava açmakta hukuki bir yararının olması da dava şartlarındandır.[27]

Diğer taraftan mahkemeye intikal etmiş bir davanın geçerli sayılmasının şartlarından biri olan dava konusunun belirli olması şartını ihtiva etmeyen bazı durumlarda da davalıya yemin teklif edilebilmesi mümkündür. Bu durumlar: 1) Bir yetimin vasisinin ya da bir vakfın mütevellisinin haksızlıkla suçlanması, 2) Rehin verilen ya da çalınan malın miktarının belli olmaması, 3) Gasp ve emanete hıyanet davalarıdır.[28]

---

25 **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 228-234; **Aktürk, İmran:** *Osmanlı Yargılama Hukukunda İspat Vasıtaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Erciyes Mayıs Üniversitesi SBE 2015, s. 147-153; **Cin, Halil/Akgündüz, Ahmed:** *Türk Hukuk Tarihi,* 1. Baskı, İstanbul 2011, s. 386.

26 **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 229; **Yılmaz,** *İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi,* s. 216.

27 **Yavuz, Cevdet:** "Dava", *DİA, C. 9,* İstanbul 1994, s. 12-14; **Yıldız, Kemal:** "İslam Muhakeme Hukukunda Davanın Şartları ve Muhakeme Süreci", *EKEV Akademi Dergisi -Sosyal Bilimler-,* c. 9, sy. 24, Erzurum 2005, s. 121-127; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 125-131.

28 **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 229-230.

### 2. Davalının Dava Konusu İddiayı Reddetmesi

Yetkili ve görevli yargı merciinde aleyhinde dava açılan davalı, bu dava ile aleyhinde ileri sürülen iddiaları kabul ya da reddedebilir. Davalı tarafın dava konusu iddiaları kabul etmesi durumunda hâkim hükmünü davalının ikrarına göre verecektir.[29] Davalının söz konusu iddiaları reddetmesi halinde ise davacıdan bu iddialarını ispat etmesi istenir. Bununla birlikte davacı bu iddialarını ispat edemezse davalıya yemin teklif edebilir.[30]

### 3. Davacının İddiasını İspat Edememesi

Mahkemede görülmekte olan bir dava ile ilgili olarak davalının aleyhindeki iddiaları reddetmesiyle birlikte davacı tarafın ileri sürdüğü iddiaları ispat etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte ileri sürdüğü iddiaları ispat etmekten aciz kalan davacı, davalı tarafa reddettiği konular hakkında yemin teklif edebilir. Davacının dava konusu iddialarını ispattan aciz kalması, hiç şahidinin bulunmaması, şahitlerin şahitlik etmekten kaçınması ya da şahitlerin şehir dışında bulunmaları halinde söz konusu olur.[31]

Öte yandan davacının söz konusu iddialarını ispat etmekten aciz kalmasına karşın davalı yemin ederek davayı kazanmış ise bu yeminle davacının hak ya da hakları ortadan kalkmış sayılmaz. Öyle ki davalı yemin ettikten sonra dahi davacı söz konusu iddialarını ispat edecek şahit bulursa, bu şahitlerin şahitlikleri kabul edilir. Bu hususa ilişkin olarak Hz. Ömer, *"Yalan yemin reddedilmeye, âdil şahitten daha layıktır"* demiştir.[32]

---

29 Bir ispat vasıtası olarak ikrar hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: **Koca, Ferhat:** "İkrar", *DİA, c. 22,* İstanbul 2000, s. 38-40; **Duran, Ahmet:** "İslam Hukukunda Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi,* sy. 21, İstanbul 2013, s. 235-257.

30 **İbrahim Halebî:** *Mevkûfât Mültekâ Tercümesi, C. 3, (Şerh: Mehmed Mevkûfâti, Sad.: Ahmed Davudoğlu),* İstanbul t.y., s. 266; **Çelik, Mehmet:** *Büyük İslam Hukuku Mecme'ül Enhur (Mültekâ'l Ebhur'un Tercümesi) Damad Tercümesi,* c. 4, İstanbul 2011, s. 658; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 230; *"Hind, Zeyneb'den: 'Sen, beni bi-ğayr-i hak yumruk ve sille ile dövdün' deyu da'vâ ve Zeyneb inkâr idüb Hind, müddeâsına ikâmet-i beyyine idemese Zeyneb'e yemin virdirmege şer'an kâdire olur mu? El-cevab: Olur.",* **Çatalcalı Ali Efendi/Demirtaş, H. Necati:** *Açıklamalı Osmanlı Fetvaları: Fetâvâ-yı Ali Efendi, cild-i sâni,* 1. Baskı, İstanbul 2014, s. 112.

31 MAA, m.1742; **Ali Haydar Efendi:** *Dürerü'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm, c. 4, (Çev.: Raşit Gündoğdu/Osman Erdem),* İstanbul 2014, s. 361; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 230-231; **Yılmaz,** *İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, s. 216; *"... deyu ba'de'l-da'va ve lede'l-istintak ve'l-inkâr müdde'i vasi merkum Muhammed ber vechi muharrer müdde'âsını lede'l-istimrar ve'l-imhal kerraren ve merraren her birinde müddet-i mehl-i şer'i mürur edüb bir vecihle isbata kadir olmayub ityan-ı beyyineden izhar-ı acz ile istihlaf etdikde mezbur Aliye bi'l-muvacehe ber nehci şer'i yemin verilmegin mucebince müdde'i vasi mezbur Muhammed da'va-yi mezkuresiyle merkum Ali'ye bila beyine mu'ârızadan men' olunduğu. Ma vaka'a bi't-taleb keteb ve imla olundu. (12 Zilkade 1283/18 Mart 1867)"*, **Şen, Ahmet:** *206 Numaralı Urfa Şer'iyye Sicili'nin (H.1282-1287/M.1865-1870) 1-186. Sayfaları Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Harran Üniversitesi SBE, 2018, s. 502.

32 **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 267; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 362.

## 4. Davacının Yemin Teklif Etmesi

İslam-Osmanlı muhakeme hukuku hükümleri çerçevesinde kural olarak yemin yalnızca davacının ya da vekilinin talebi ile teklif edilebilir.[33] Bununla birlikte bazı durumlarda hâkim talep olmaksızın davacı tarafa yemin teklif edebilmektedir.[34] Bu durumlar:

a) Terekeden bir mal veya alacak iddiasıyla açılan davada, dava konusu iddialarını şahitlerle ispat eden davacıya; terekeden iddia ettiği hakkını muristen bir şekilde alıp almadığı, murisi bu hakkının tamamından veya bir kısmından ibra edip etmediği, hakkını bir başkasına devredip etmediği ya da murisin borcunun bir başkası tarafından ifa edilip edilmediğine dair hâkim tarafından yemin etmesi teklif edilebilir. "Yemin-i istizhar" adı verilen bu yeminle maddi gerçeğin tam olarak ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Şahitler, davacının dava konusu hakkını muristen aldığını bilmeden şahitlik etmiş olabilirler. Bu sebeple mirasçılar talep etmese dahi hâkim bu şekilde davacıya yemin verdirebilir.[35]

---

33 MAA, m.1742, 1745; *"Zeyd'in Amr ile bir husûsa müteallik da'vâsı olmağla Bekir kadıya murâfaa olub Amr husûs-i mezbûri inkâr itdikde Zeyd, müddeâsına ikâmet-i beyyine idemese Zeyd istihlâf itmezken Bekir Amr'a yemin virmege kâdir olur mu? El-cevab: Olmaz.",* **Çatalcalı/Demirtaş,** *Osmanlı Fetvaları,* s. 111; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 361, 367-368; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 231; *"... deyu ba'de'l-da'va ve lede'l-istintak merkum Yusuf dahi cevabında ber vechi muharrer ikrar ve i'tiraf edüb. Lakin nakd-i mezkur 360 kuruşdan 200 kuruşunu inkâr etmegin müdde'i merkum ber vechi muharrer müdde'âsı mutabık ityan-ı beyyineden izhar-ı acz edüb yemine talib olmağın. Merkum Yusuf yeminle teklif olundukda ... (19 Zilkade 1284/13 Mart 1868)",* **Atmaca, Aydın:** *206 Numaralı Urfa Şer'iyye Sicili'nin (H.1282-1287/M.1865-1870) 187-366. Sayfaları Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Harran Üniversitesi SBE 2018, s. 464.

34 **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 368-370; **Çatalcalı/Demirtaş,** *Osmanlı Fetvaları,* s. 110; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 234; **Ekinci,** *Osmanlı Hukuku,* s. 385; **Ekinci,** *İslam Hukuku,* s. 348.

35 MAA, m.1756; **Bilmen, Ömer Nasuhi**: *Hukuki İslamiyye ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu, C. 8,* İstanbul 1985, s. 180; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 368-369; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 235; *"Medîne-i Ayntâbda Şehreküsti Mahallesi sükkânından iken bundan akdem fevt olan Mustafa bin Abdullahın zevce-i metrûkesi işbu râfiü'l-kitab Zeyneb binti el-hâc Mehmed nâm hatun tarafından zikri âti davaya vekil olub ... bi'l-vekâle üzerine dava ve takrîr-i kelâm idüb müvekkilem mezbûre Zeynebin zevci müteveffâ-yı merkûm Mustafa zimmetinde mütekarrir ve ma'kud- ı aleyh elli guruş mehr-i mü'ecceli olub kable'l-istifa fevt olmağla taleb iderim sual olunub muhallefâtından edâya tenbih olunmak matlûbumdur didikde gıbbe's-sual ve akîbü'linkâr vekil-i mezbûr Mustafadan müddeâsını mübeyyine beyyine taleb olundukda udûl-i müslimînden el-hâc Mehmed bin el-hâc Mustafa ve Hüseyn bin Hasan nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırûn olub eserü'l-istişhâd fi'l-vâki müvekkile-i mezbûre Zeyneb müteveffâ-yı merkûm Mustafaya akd-i nikah olundukda bizim huzurumuzda elli guruş mehr-i mu'accel ve elli guruş mehr-i mü'eccel tesmiye olunub akd-i nikah olundı biz bu husûsa bu vech üzre şahidleriz şehâdet dahi ideriz deyû her biri edâ-i şehâdet-i şer'iye eylediklerinde ba'de riâyete şerâiti'l-kabul şehâdetleri makbûle olduktan sonra meblağ-ı mezkûr elli guruş mehr-i mü'eccelini zevci müteveffâ-yı merkûmdan ahz ve istifa itmeyüb veya hibe veya âhire havale itmeyüb taraf-ı şer'îden bir tarikle zevci müteveffâ-yı mezbûrun zimmetini ibrâ itmediğine mezbûre Zeynebe yemin teklif olundukda ol dahi alâ vifku'l-mesûl hulf-i billâhi'l-'aliyyü'l-a'lâ itmeğin... (29 Zilhicce 1124/27 Ocak 1713)",* **Çavdaroğlu, Mustafa:** *61 Numaralı Ayntab Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s.1-100) H.1124-1125/M.1712-1713 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Gaziantep Üniversitesi SBE 2013, s. 111.

b) Belli bir mal için açılan istihkak davasında dava konusu iddialarını ispat eden davacıya, hâkim tarafından, o malı daha önce bir başkasına satarak, bağışlayarak ya da başka herhangi bir şekilde mülkiyetinden çıkarmadığına dair yemin verdirilebilir.[36]

c) Satın aldığı malın ayıplı olduğu iddiasıyla müşteri tarafından açılan ret davasında hâkim davacıya malın ayıbını fark ettikten sonra sözlü ya da dolaylı olarak bu ayıba razı olmadığına dair yemin etmesini teklif edebilir.[37]

d) Şufa hakkının doğduğuna hükmedileceği zaman hâkim tarafından şufa hakkı sahibine bu hakkını hiçbir şekilde düşürmediğine dair yemin ettirilebilir.[38]

e) Gaip olan kocasına karşı açılan nafaka davasında hâkim, nafakaya hükmetmeden önce davayı açan kadına, kocasının kendisini boşamadığı, nafaka vermediği ya da mal bırakmadığına dair yemin verdirebilir.[39]

### 5. Yeminin Hâkim veya Naibinin Huzurunda Verilmesi

İslam muhakeme hukukunda yalnızca hâkim ya da naibinin teklifiyle ve onların huzurunda yemin verilmesi mümkündür. Bunun haricinde başka kimselerin yanında edilen yeminin yargılama hukuku açısından herhangi bir geçerliliği yoktur. Öte yandan geçerli bir mazereti sebebiyle mahkemeye gelemeyen davalının yemin vermesinin gerekmesi halinde hâkimin, iki adil şahit ile birlikte naibini davalıya göndermesi gerekir. Zira davaya bakmakla görevli hâkim tarafından görevlendirilen naip, davalıya yemin verdirirken; iki adil şahit de davalının yemin ettiğine ya da yeminden kaçındığına şahitlik ederler.[40]

---

36 MAA, m.1746; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, c. 8,* s. 181; **Ali Haydar,** *Mecelle, c. 4,* s. 369; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 235; *"... nâm kimesneler şehâdetleriyle bi'l-müvâcehe vech-i vecîh-i şer'î üzere isbât ettikden sonra zikr olunan tüfengi bir vechile mülkünden ihrâc etmediğine merkūm Ahmed'e ber-nehc-i şer'î yemîn dahi verilmeğin mûcebince...",* **İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 147 Numaralı Sicil (H.1241-1242/M.1826),** c. 89, İstanbul 2019, s. 89, no: 50.

37 MAA, m.1746; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, c. 8,* s. 181; **Ali Haydar,** *Mecelle, c. 4,* s. 369; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 235.

38 MAA, m.1746; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, c. 8,* s. 181; **Ali Haydar,** *Mecelle, c. 4,* s. 370; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 235; *"... bey'-i mezbûru yevm-i mezbûrdan mukaddem istimâ' ve sükût etmeyip bu vechile ibtâl-i şuf'a etmediğine yemîn teklîf olundukda ol dahi alâ vefk i'l-mes'ûl yemîn billâhi'l-aliyyi'l-a'lâ etmeğin mûcebince ba'de'l-hükm mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.",* **İstanbul Kadı Sicilleri Bâb Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H.1077/M.1666-1667),** c. 17, İstanbul 2011, s. 653, no: 836.

39 MAA, m.1746; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, c. 8,* s. 181; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 370; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 235; *"Medîne-i Ayntâbda Kozanlı kurbunda sâkine işbu râfietü'l-kitab Sare binti Hüseyin nâm hatun meclis-i şer'-i şerîf-i lâzımü't-teşrifde takrîr-i kelâm idüb zevcim Hüseyin bin Mahmud nâm kimesne beni bilâ nafaka terk idüb aher diyara gitmekle savb-ı şeriat-ı merğûbeden kadr-i maruf nafaka takdir olunub vakt-i zaruretde istidâne lede'z-zafer zevcim mezbûr Hüseyinden rücûa izin taleb iderim didikde zevci mezbûr Hüseyin cins-i nafakadan bir nesne virmeyüb gitmediğine mezbûr Sareye yemin teklif olundukda ol dahi alâ vifku'l-mesûl hulf-i billâhi aliyyü'l-a'lâ itmeğin ... (1 Safer 1125/27 Şubat 1713)",* **Çavdaroğlu,** *61 Numaralı Ayntab Şer'iyye Sicili,* s. 191.

40 MAA, m.1744; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 366; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 231; **Ekinci,** *Osmanlı Hukuku,* s. 385; **Ekinci,** *İslam Hukuku,* s. 348; **Yılmaz,** *İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi,* s. 215; *"Mahmiyye-i İstanbul'da Yağkapanı kurbünde sakin Yağcı Os-*

Öte yandan mahkemede davacının talebi üzerine, henüz hâkim tarafından kendisine yemin teklif edilmeden önce yemin eden davalının bu yemini geçerli olmayıp, hâkim tarafından yeniden yemin verdirilmesi gerekmektedir.[41]

### 6. Yeminin Bizzat Davalıya Verilmesi

Hukuki uyuşmazlıklarda yemin talebi davacı ya da vekili tarafından yapılabilmekle birlikte yemin bizzat davalının şahsına verdirilebilir. Başka bir deyişle davacının yerine velisi, vasisi veya vekili tarafından davalıya yemin teklif edilmesi mümkün olduğu halde, davalının şahsından başkası onun yerine yemin edemez. Buna göre davalı çocuk ise buluğa erinceye kadar, gaip ise bulununcaya kadar yemin teklifi ertelenir.[42]

### 7. Dava Konusunun Devredilebilir Türden Olması

Mahkemede görülmekte olan bir dava ile ilgili olarak davalıya yemin teklif edebilmek için dava konusunun istenildiğinde bir başkasına devredilebilir türden olması gerekmektedir. Nitekim Ebu Hanife'ye göre nikâh, ric'a, îlâ'dan fey', istîlâd, kölelik, velâ ve nesep davalarında dava konusu şey istenildiğinde başkasına devredilebilir türden olmadığından davalıya yemin teklif edilmesi mümkün değildir. Zira bu tür davalarda yeminden kaçınma, hakkından feragat etme anlamına gelmektedir. Öte yandan Malikî, Şafiî ve Hanbelî mezhepleri ile Hanefîlerden Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise bu tür davalarda dahi davalıya yemin teklif edilebilmesi mümkündür.[43]

Nikâha ilişkin bir davada taraflardan birinin mahkeme huzurunda diğer tarafla evli olduklarını iddia etmesine karşın karşı tarafın bu iddiayı reddetmesi üzerine davacıdan iddiasını ispat etmesi istenir. Bununla birlikte davacı bu iddiasını ispat edemezse davalıya yemin teklif edilemez. Zira davalının yeminden kaçınması ikrar sayılacağından hâkim tarafların evli olduklarına hükmetmek zorunda kalacaktır.[44]

---

*man Beşe bin Ali nâm kimesne Galata Bâb Mahkemesi'nde Meclis-i Şer'de Galata'da Sultan Bayezid Mahallesi'nde sakin Yağcı Ali Beşe bin Halil nam kimesne muvâcehesinde bundan akdem Ali Beşe yedinde bi-tarîk'ıl-mudârebe malından def'u teslim eylediğim yüz seksen dört buçuk gurûşu ba'de'l-a'mal meblağ-i mezkûrun yüz otuz dört buçuk gurûşu yedinden bade'l-ahz bâkî kalan elli gurûşu bana vermeyüb yedinde kalmağla hâlen taleb ederim deyû da'va eyledikde ol dahi cevabında ber-vech-i muharrer ikrar lâkin mablağ-i bâkî elli gurûşu yedimde hıfzımda iken bilâ ta'ud ve la taksîr zayi' olmuşdur deyücek husus-i mezkûrde Ali Beşe yeminle tasdik olunur ümenâdan olmağla bi't-taleb mezbûr Ali Beşe ba'de't-tahlifi'ş-şer'î mûcebince müddeî-i mezbûr Osman Beşe da'va'y-ı mezkûresiyle büyüce mu'ârazadan men' olunduğu Huzûr-i Alîlerine i'lâm olundu. (1 Muharrem 1203/2 Ekim 1788)",* **Akbulut, Halil İbrahim:** *494 No.lu Galata Şer'iyye Sicilinin Değerlendirmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Marmara Üniversitesi SBE 2010, s. 179.

41 MAA, m.1747; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 370; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 231.

42 MAA, m.1745; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 367; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 231; **Yılmaz,** *İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi,* s. 215.

43 **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 268; **Çelik,** *Damad Tercümesi, c. 4,* s. 662-664; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 232-234.

44 **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 267; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 232.

Ric'i talak ile boşanmış olan karı kocadan biri, iddet bittikten sonra mahkemeye müracaat ederek iddet esnasında erkeğin evlilik birliğini devam ettirmek amacıyla karısına döndüğünü (ric'a) iddia eder de karşı taraf bu iddiayı reddederse hâkim davacıdan iddiasını ispat etmesini ister. Bununla birlikte davacının iddiasını ispat etmekten aciz kalması halinde davalıya yemin teklif edilmez. Zira davalının yeminden kaçınması halinde taraflar arasında yeni bir nikâha gerek olmaksızın hâkim evlilik birliğinin devam ettiğine hükmedecektir.[45]

Îlâ, kocanın dört ay ya da daha fazla bir süre karısıyla cinsel ilişki kurmayacağına dair Allah adına yemin etmesi veya yaklaşmayı zahmetli bir ibadete bağlamasıdır. Söz konusu süre içerisinde karı-koca arasında cinsel birleşme olmazsa taraflar bâin talak ile boşanmış sayılırlar.[46] Bununla birlikte koca henüz îlâ müddeti bitmeden karısıyla birleşirse buna fey adı verilmekte olup, bu durumda kocanın yemin kefareti ödemesi ve bu konuda koştuğu şartı yerine getirmesi gerekmektedir. Îlâ müddeti bittikten sonra îlâ'dan fey iddiasıyla açılan bir davada davacı iddiasını ispat etmekten aciz kalırsa davalıya yemin teklif edilemez.[47]

Cariyenin doğurduğu çocuğun, efendisinin kendisinden olduğunu iddia etmesine veya kocanın karısının kendisinden çocuk doğurduğunu iddia etmesine ya da kadının kocasından bir çocuk doğurduğu iddiasında bulunmasına istîlâd adı verilir. İstîlâd halinde iddianın karşı tarafça kabul edilmemesi durumunda davalıya yemin teklif edilmesi mümkün değildir.[48]

Benzer şekilde, bir kimse hürriyet durumu kesin olarak belli olmayan başka bir kimseyi mahkeme huzuruna getirerek, kölesi olduğunu iddia etmekle birlikte, bu iddiasını ispat edemez; karşılık olarak davalı da kölelik iddiasını reddederse, davalıya yemin teklif edilemez. Çünkü davalının yeminden kaçınması durumunda bu ikrar sayılacak ve hâkim davalı hakkındaki kölelik iddiasını kabul etmek durumunda kalacaktır.[49]

---

45 **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 267; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 232.

46 **Cin, Halil/Akyılmaz Gül:** *Türk Hukuk Tarihi,* 5. Baskı, Konya 2014, s. 445.

47 Îlâ hususunda ayrıntılı bilgi için bakınız: **Döndüren, Hamdi:** "Îlâ", *DİA, C. 22,* İstanbul 2000, s. 61-62; **Aydın, Mehmet Akif,** *İslam-Osmanlı Aile Hukuku,* İstanbul, 1985, s. 48; **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 267; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 233.

48 İstîlâd hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: **Aktan, Hamza:** "İstîlâd", *DİA, c. 23,* İstanbul 2001, s. 361-362; **Halebî,** *Mültekâ, c. 3,* s. 267; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 233; *"Abaza tâifesinden olup Mahmud Bey b. İbrahim nâm kimesnenin mülk-i müşterâsı olan Fâtıma nâm câriye tarafından husûs-ı âti'z-zikre şer'an vekâleti sâbite olan Kaytas Bey b. Abdullah mahfil-i kazâda mezbûr Mahmud Bey mahzarında takrîr-i kelâm edip müvekkilem mezbûre câriyeyi merkūm Mahmud Bey kendiye nikâh etmek için Emilsaho nâm beyden iştirâ edip câriye-i mezbûreye yakīn olmağla hâlâ hâmile olmuşdur, vâki' hâl suâl olunmasın taleb ederin dedikde gıbbe's-suâl ve'l-inkâr mezbûr Mahmud Bey câriye-i mezbûreye yakīn ve dahl etmediğine yemîn müteveccih olup mezbûr Mahmud Bey vech-i meşrûh üzre yemîn billâh ettikden sonra mâ vaka'a kayd olundu.",* **İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 20 Numaralı Sicil (H.1005-1007/M.1596-1599),** C. 35, İstanbul 2012, s. 89, no: 72.

49 **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 268; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 233; *"Ali Bey b. Abdullah el-hurru ve Ömer b. Hamza ve yedi yed-i husûmet olan zilyed emîrü'l-ümerâi'l-kirâm kebîrü'l-küberâi'l-*

Öte yandan bir kimsenin hürriyet durumu kesin olarak belli olmayan başka bir kimseyi mahkemeye getirerek, onu kendi kölesi iken azat ettiği için üzerinde velâ hakkı olduğunu iddia etmesine karşın davalı tarafın bu iddiayı reddetmesi halinde de kendisine yemin teklif edilemez. Çünkü yeminden kaçınması halinde hâkim velâya hükmedecek ve bu da taraflar arasında mirasçılık ilişkisi meydana getirecektir.[50]

Son olarak nesebi belli olmayan bir kişinin mahkemeye müracaat ederek diğerinin çocuğu olduğunu ya da bir kimsenin nesebi belli olmayan bir çocuğun babası olduğunu iddia etmesine karşın bunu ispat edememesi ve karşı tarafın da bu iddiayı reddetmesi halinde davalıya yemin teklif edilemez. Zira davalı yeminden kaçınırsa hâkim taraflar arasında soy bağı ilişkisinin kurulmasına karar verecektir.[51]

### 8. Dava Konusunun İkrar Edilebilir Türden Olması

İslam-Osmanlı yargılama hukuku hükümleri çerçevesinde kural olarak davalıya yemin teklif edilebilmesi için davacı iddiasını ispattan aciz kalıp davalıyı yemine davet etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte bazı konularda davalı yemin etse dahi sonuç değişmeyeceği için yemin etmesine gerek yoktur. Zira davalıya yemin verdirilebilmesi için dava konusunun ikrar ve itiraf edilebilir türden olması gerekir. Başka bir deyişle davalının ikrarının geçerli olmadığı hallerde davayı reddetmesi halinde kendisine yemin teklif edilmez. Örneğin, iki kişi mahkeme huzurunda bir başkasının elindeki malı ondan kiraladıklarını iddia etseler, buna karşın davalı bu malı onlardan birine kiraya verdiğini kabul ederken diğerinin iddiasını reddetse kendisine yemin teklif edilemez. Çünkü kendisine yemin verildiği takdirde yeminden kaçınması ikrar sayılacak ve önceki ikrarı sebebiyle son ikrarı geçersiz olacaktır.[52]

### 9. Dava Konusunun Allah Haklarına Yönelik Haklardan Olmaması

İslam ceza hukukunda suçlar çeşitli açılardan farklı tasniflere tabi tutulabilir. Bu kapsamda, konusu bakımından hayata, bedene, şahsiyete, mal varlığına ve kişinin temel hak ve özgürlüklerine yönelik suçlar şeklinde beşli tasnif mümkün olduğu gibi, ihlal ettikleri hakkın niteliğine göre Allah haklarını, kul haklarını ve

*fihâm zül'l-kadri ve'l-ihtirâm Hüseyin Bey b. Abdülmennân kıbelinden da'vâ ve husûmete vekâleti fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Gani Çavuş b. Mehmed ve zahrü'l-emâcid ve'l-ekârim Mustafa Ağa b. Abdülkerim ez-zevvâk nâm şâhitlerin şehâdetleri ile sâbit olan Hüseyin b. Abdullah mahzarında, fahrü'l-akrân İskender Bey b. Abdülmennân'dan sâdır olan da'vâ-yı sahîha-i şer'iyyede gıbbe'l-istişhâd şöyle şehâdet eylediler ki, Hırvadiyyü'l-asl, orta boylu, açık kaşlı, elâ gözlü, sarışın Haydar b. Abdullah nâm abd-i âbık, müdde'î-yi mezbûr İskender Bey'in mülk-i mahzı ve hakk-ı sırfıdır. Kaçak köledir. Hâkim, müdde'îyi mezbûra abd-i merkûmu satmadığına, hibe etmediğine, bi-vechin mine'l-vücûh mülkiyetinden ihraç etmediğine dâir yemîn verip şâhitlerin şehâdeti üzere hükmetti.",* **İstanbul Kadı Sicilleri Balat Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H.964-965/M.557-1558),** C. 41, İstanbul 2019, s. 168, no: 253.

50 Bir kimsenin kölesi üzerindeki hakları anlamına gelen "velâ" hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: **Özen, Şükrü:** "Velâ", *DİA, C. 43,* İstanbul 2013, s. 11-15; **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 268; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 233-234.

51 **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 268; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 233.

52 MAA, m.1742; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 363; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, C. 8,* s. 179; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 232.

her iki hak çeşidini birden ihlal eden suçlar şeklinde üçlü tasnif de mümkündür. Bununla birlikte İslam hukuku literatüründe en çok yerleşmiş olan tasnife göre suçlar; hadd, kısas-diyet ve ta'zir suç ve cezaları olmak üzere üçe ayrılmaktadır.[53] Kelime anlamı itibariyle men etmek, sınır çizmek, tarif etmek, ayırmak gibi anlamlara gelen hadd; terim anlamı olarak ise, Allah hakkı olarak uygulanması gereken miktarı belli olan ceza demektir.[54] Bu tür suçlar toplumsal yönü ağır basan hak ve menfaatleri ihlâl ettiği için tanımda geçen "Allah hakkı" ibaresi, toplumun hakkı olarak yorumlanmaktadır. Hadd cezası gerektiren suçlar, Kur'an ve Sünnet tarafından tayin ve tahdit edilmiş, en aşağı ve en yukarı sınırları olmayan, miktarı kesin olarak belirlenmiş suçlardır. Bu sebeple hâkim, hadd suçlarından birinin failine, Kur'an ve Sünnet tarafından belirlenen cezanın haricinde bir ceza veremeyeceği gibi, cezanın miktarını da kendisi takdir edemez.[55] Öte yandan bu suçları en geniş kapsamıyla ele alan İslam hukukçuları; hırsızlık, zina, zina iftirası, yol kesme suçlarının hadd suçları olduğu konusunda görüş birliği içerisindedirler. Ancak içki içme, devlete isyan ve dinden dönme suçlarına uygulanacak yaptırımların hadd mi ta'zir mi sayılacağı hususunda tartışmalar söz konusudur. Bununla birlikte özellikle 1544'ten itibaren Osmanlı Devleti'nin resmi mezhebi olan Hanefî mezhebine göre sayılan suçların tamamını hadd suçu olarak kabul etmiş, Osmanlı uygulaması da bu yönde olmuştur.[56]

Diğer taraftan İslam hukukunda her ne kadar yeminden kaçınma ikrar olarak kabul edilse bile esasen ikrar olmayıp onun yerine kullanılan bir ispat vasıtasıdır. Bu kapsamda Allah haklarına yönelik hadd suçlarında cezalar şüpheyle düştüğünden bunların ispatı ancak şahit ya da davalının ikrarı ile olur. Dolayısıyla yalnızca Allah haklarını ihlâl eden zina, içki içme, hırsızlık ve zina iftirası suçları ile liân[57] durumunda davalıya yemin teklif edilmesi mümkün değildir.[58] Bununla

---

53 **Boynukalın, Mehmet:** "Suç", *DİA, C. 37,* İstanbul 2009, s. 455; **Çevik, Naci:** *Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Devlete İsyan Suçu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE 2015, s. 10.

54 **Bardakoğlu, Ali:** "Had", *DİA, C. 14,* İstanbul 1996, s. 548; **Cin/Akgündüz,** *Türk Hukuk Tarihi,* s. 303.

55 **Arikan, Baha:** "İslam Ceza Hukukunun Esasları", *Adalet Dergisi,* y. 53, S. 11-12, 1962, s. 1191; **Dağcı, Şamil:** *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller,* 1. Baskı, Ankara 1996, s. 23-24; **Çevik,** *Devlete İsyan,* s. 10.

56 **Akşit, Mustafa Cevat:** *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları,* 1. Baskı, İstanbul 2011, s. 73-74; **Aydın, Mehmet Akif:** *Türk Hukuk Tarihi,* 12. Baskı, İstanbul 2014, s. 179-180; **Cin/Akyılmaz,** Türk Hukuk Tarihi, s. 253; **Cin/Akgündüz,** *Türk Hukuk Tarihi,* s. 303.

57 Liân, karısının zina ettiğini ya da doğan veya doğacak olan çocuğun zina ürünü olduğunu iddia eden kocanın hâkim karşısında bu iddiasını yeminle teyit etmesi, buna karşın kadının da kendisinin masum olup kocasının yalan söylediğine dair aynı şekilde yemin etmesi anlamına gelen ve dolayısıyla boşanma sonucu doğuran bir durumdur. "Liân" hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: **Aydın, Mehmet Akif:** "Liân", *DİA, C. 27,* İstanbul 2003, s. 172-173; **Cin, Halil,** *Eski Hukukumuzda Boşanma,* İkinci Baskı, Konya, 1988, s. 79 vd.

58 *"Medine-i Samsun'a mülhak Kavak Kazası'nda Mahmudlu Karyesi'nde sâkine mu'arrefetü'z-zât Esine binti Yusuf nâm Hatun huzur-ı âlîlerinde ma 'kûd meclis-i şer'de karye-i mezbûre*

birlikte Allah haklarının yanı sıra kul haklarını da ihlal eden hırsızlık suçlarının sanıklarına yemin teklif edilebilir. Sanıklar yeminden kaçınırlarsa, çalındığı iddia edilen mal kendilerine tazmin ettirilir. Ancak bu durumda tazminatın yanı sıra hadd-i sirkat (hırsızlık) cezasının da uygulanması yoluna gidilmez.[59]

## D. Çeşitleri

İslam muhakeme hukuku hükümleri çerçevesinde bir kimse mahkemede görülmekte olan bir davayla ilgili olarak sebebe ya da sonuca ilişkin yemin verebileceği gibi bu yemin, kişinin kendi fiiline ya da bir başkasının fiiline ilişkin de olabilir. Bu kapsamda bir hususun meydana gelip gelmediğine dair yemin etmeye "sebebe ilişkin yemin", meydana gelen şeyin hâlâ devam edip etmediğine dair yemin etmeye ise "sonuca ilişkin yemin" adı verilir. Örneğin satım sözleşmesinden doğan bir ihtilafa ilişkin olarak mahkemede görülmekte olan bir davada sözleşmenin hiç yapılmadığı yönünde yemin vermek sebebe yönelik yemin, yapılmış olan sözleşmenin hâlâ devam edip etmediğine ilişkin yemin vermek ise sonuca yönelik yemindir.[60]

Öte yandan bir kimsenin başka bir kimseden farklı sebepler ve iddialarla aynı anda davacı olması mümkündür. Bu noktada davalının aleyhindeki tüm iddialara yönelik tek seferde yemin vermesi yeterlidir. Ancak iddialardan birinin hükme bağlanması diğer bir iddianın çözüme kavuşturulmasına bağlı ise iddialardan her biri için davalıya ayrı ayrı yemin verdirilmesi söz konusu olacaktır.[61]

---

*sâkinlerinden Emrah/Emrullah bin Halil ve Bekir bin Mehmed muvâcehelerinde takrîr-i kelâm edip bundan üç mah mukaddem kendi hüsn-i rızam ile merkûmâna nefsimi teslîm edip ve onlar dahi bâ takarrub ve zinâ etmeleriyle merkûmların zinâsından hâmile olmamla üç mâh derûnunda bir cen'in-i meyyit halef etmemle suâl olunup mûcib-i şer'isini taleb ederim deyu merkûmân inkârlarına tasaddî eylediği da'vası husûs-ı mezbûrda merkûmân tekaddüm-i zaman ile şuru'a ve iltifata şayan olmayub Emrah/Emrullah ve Bekir'e yemin dahî lâzım gelemeyeceğini tescîl ve bi'l-iltimâs Samsun mahkemesinden huzûr-ı âlîlerine i'lâm olundu. (11 Ramazan 74)",* **Kaleli, Dilek:** *1857-1863 Yıllarına Ait 1764/10 Numaralı Samsun Şer'iyye Sicil Defterinin (VR.31A-60B) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE 2015, s. 37-38; **Yılmaz,** *İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi,* s. 214.

59 **Çelik,** *Damad Tercümesi, C. 4,* s. 665-666; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 234; **Çatalcalı/Demirtaş,** *Osmanlı Fetvaları,* s. 113; *"Mahmiye-i Galata'ya tâbi' kasaba-i Beşiktaş'da Hanımhatun mahallesi sâkinlerinden Derviş Mehmed b. Ata Dede mahfil-i kazâda câr-ı mülâsıkı işbu sâhibetü'l-kitâb Neslihan bt. Mehmed nâm bikr-i bâliğa muvâcehesinde üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm edüp bundan akdem Hamide nâm hatun bana bir bîrûze taşlı altın hâtem emânet vaz' eyleyüp ben dahi alıp menzilim içinde kiremit altında komuş idim hâlâ hâtem-i mezbûr menzilimden sirka olunup zann-ı gālibim merkūme Neslihan'dandır suâl olunup hâtem-i mezkûru sirkat eylemediğine yemîn eylemesi matlûbumdur dedikde gıbbe's-suâl mersûme Neslihan müdde'ī-i mezbûra emânet vaz' olunan hâtemi sirkat eylemediğine yemîn billâhi'l-azîm eylemeğin mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu.",* **İstanbul Kadı Sicilleri Beşiktaş Mahkemesi 63 Numaralı Sicil (H.1061-1062/M.1651-1652),** C. 48, İstanbul 2019, s. 146, no: 161.

60 MAA, m.1749; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 372-373; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 238; **Cin/Akgündüz,** *Türk Hukuk Tarihi,* s. 386.

61 MAA, m.1750; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 374; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 240; *"Zeyd, Amr'dan bir meclisde birkaç maddeyi da'vâ idüb Zeyd, müddeâsına ikâmet-i beyyine idememekle*

Diğer taraftan bir kimsenin bizzat kendisi tarafından gerçekleştirilen ya da bir başkası tarafından gerçekleştirilmekle birlikte hakkında kesin olarak bilgi sahibi olunan bir fiile ilişkin yemin vermesine "batâta yemin" adı verilir. Batâta yemin, hakkında kesin olarak bilgi sahibi olunan hususlarda edilen yemindir. Buna karşın kişinin hakkında kesin bilgiye sahip olmadığı diğer insanların davranışlarına dair ettiği yemine ise "adem-i 'ilme yemin" adı verilir. Adem-i 'ilme edilen yeminde kişi olay hakkında net bir bilgi sahibi olmadığına yemin etmektedir.[62]

## E. Yemin Etme Usulü

İslam-Osmanlı yargılama hukukunda davalı ya hâkim huzurunda ya da hâkim tarafından gönderilen naip huzurunda ve davacının yüzüne karşı yemin eder. Bu kapsamda hâkim veya naibi davalıya yemin edeceği hususu açıklayarak "Bu konuda yemin eder misin?" diye sorar. Davalı da "Evet, ederim." şeklinde cevap verdikten sonra kendisine yeminin şekli ve özelliği açıklanarak Allah'ın adı üzerine yemin etmesi istenir. Zira İslam hukukunda Allah'ın ismi dışında başka herhangi bir nesne üzerine yemin edilmesi yasaklanmıştır.[63] Dolayısıyla davalının hangi dine mensup olduğuna bakılmaksızın Allah adına yemin etmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle görülmekte olan bir davaya ilişkin olarak hâkim, davalının Müslüman, Yahudi, Hıristiyan ya da putperest olup olmadığına bakmaksızın Allah adına yemin etmesini teklif eder. Buna göre Yahudiler "Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah adına yemin ederim ki...",[64] Hıristiyanlar "İncil'i İsa'ya indiren Allah adına yemin ederim ki...",[65] bunların dışında kalanlar ise "Allah adına yemin ederim ki..."

---

*Amr'a yemin virmek lâzım oldukda her biri içün başka başka yemin virmek lâzım mıdır yohsa cümle mevâd içün bir yemin kîfâyet ider mi? El-cevâb: Bir yemin kîfâyet ider.",* **Çatalcalı/Demirtaş,** *Osmanlı Fetvaları,* s. 111-112.

62 MAA, m.1748; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 370-372; **Cin/Akgündüz,** *Türk Hukuk Tarihi,* s. 386; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 238-239; *"Zeyd, Hind-i müteveffânın terekesini kabziden oğlu Amr'dan: 'Hind zimmetinde şu kadar akçe hakkım vardır' deyu da'vâ ve Amr inkâr idüb Zeyd, müddeâsına ikâmet-i beyyine idemese Amr, adem-i ilme yemin virdirmege kâdir olur mu? El-cevab: Olur.",* **Çatalcalı/Demirtaş,** *Osmanlı Fetvaları,* s. 119.

63 MAA, m.1743; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 365; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 236; **Çelik,** *Damad Tercümesi, C. 4,* s. 672; **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 270; **Ekinci,** *Osmanlı Hukuku,* s. 385; **Ekinci,** *İslam Hukuku,* s. 348; **Çalışkan, Mehmet:** *Kur'an Dilinde Kasem (Yemin) Üslûbu (Yayımlanmamış Doktora Tezi),* Çukurova Üniversitesi SBE 2016, s. 9-10: *"Zeyd 'vallah billâh oğlancığım başı için' dese ne lazım olur? Elcevab: İstiğfâr gerekir.",* **Düzdağ, Mehmet Ertuğrul:** *Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı,* 1. Baskı, İstanbul 1972, s. 173; *"Kim bir yemin edecekse Allah'ın adı ile etsin ya da sussun.",* Müslim, Eyman 1; Buhari, Eyman 4; Ebu Davud, Eyman 3.

64 *"... beyyine taleb olundukta bade'l-acz meblağ-ı merkûmu müteveffâ-yı mezbûr Mehmed Beşe'den ahz eylediği mahalde üzerine yigirmi beş kuruş devr-i şer'i olunub kabul eylemediğine mezbûr İlyas yehudiye yemin teklif olundukta ol dahi ale vakfu'l-mes'ul halef-i billâhi'l-[...] enzeli't-tevriye alâ Musa aleyhi's-selâm itmeğin meblağ-ı merkûmu mezbûr yehudiye edâ ve teslime merkûmda tenbih birle mâ hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu (23 Şaban 1075/11 Mart 1665)",* **Gökbuğa, Ferdi:** *H.1075-1076/M.1665-1666 Tarihli 124 No.lu Manisa Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Celal Bayar Üniversitesi SBE 2008, s. 121.

65 *"Keserci tâifesinden Ali bin İsa nâm kimesne mahfi'l-i kazâda Mahmiye-i İstanbul hısn-ı ebvâbından odun kapusu dahilinde vakî' sakin boyacı taifesinden işbu hâmilü'r-rakîm Kiryako veled-i Fakon*

şeklinde yemin ederler.[66] Buna karşın davalı "Vallahi", "Billahi" veya "Tallahi" şeklinde Arapça yemin edebileceği gibi "Allah'a and içerim ki..." şeklinde Türkçe veya "Be-Hudâ sevgend mîhorem." şeklinde Farsça ya da kendi anadili ne ise onunla da yemin verebilir.[67]

Öte yandan İslam yargılama hukukunda yemin etmeye yarayan ifadelerin Allah'ın sıfatlarının eklenmesi suretiyle kuvvetlendirilmesi de mümkündür. Mesela "Kendisinden başka ilah olmayan, gizliyi ve açığı bilen, Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla yemin ederim ki..." denmek suretiyle yemin güçlendirilebilir.[68] Bununla birlikte yargılama esnasında yeminin güçlendirilmesi hâkimin takdirine bırakılmıştır. Hâkim, Allah adına edilecek yemin metnine dilediği ifadeyi ekleyerek davalıya yemin etmesini teklif edebilir. Böylelikle yemin eden kişinin psikolojik olarak etki altına alınıp yalan yere yemin etme ihtimali azaltılmaya çalışılır. Ancak önemle belirtmek gerekir ki böyle bir durum davalı için bağlayıcı değildir. Diğer bir ifadeyle davalının hâkimin yeminin kuvvetlendirilmesi girişimine rağmen yalnızca Allah adına verdiği yemin de geçerlidir.[69]

---

*ve Dimitri veled-i Kiryako nâm zımmîler muvâcehelerinde üzerine da'vâ ve takrir-i kelam idüb mezbûr tarih-i kitâb gicesinden sekiz gice mukaddem kendülerinin boyacı dükkanına muttasıl olan eğerçi dükkanım içinden seksen kıt'a riyâli guruşumı hakikate ahz itmişlerdir su'al olunub alı-verilmesi matlubumdur didikte gıbbe's-suâl mezbûrân Kiryako ve Dimitri husûsı mezbûrı ... inkâr itmeleriyla müdde'î mezbûr Ali'den müddeâsına beyyinine taleb olundukda ikâmet-i beyyineden izhâr-ı amme ile istihlâf müdde'î mezbûrân Kiryako ve Dimitri mezbûrûn zikr-i şeyyin iden kâfi içinden seksen kıt'a riyâlî guruşın hakkına ahz idüb an üzerlerine edây-ı vâcib müdde'î mezbûrın hakkı olmadığına âyin-i teklîf olundukda anlar dahi alâ vakt-ilmesûl yemin billâh ellezî ünzilel incîl İsâ Aleyhisselâm idicek mucebiyle mezbûr Ali ilel intisâr taarruzundan olunub mâ vâki' bi't-taleb sebt olundı (8 Rabiulahir 1072/1 Aralık 1661)",* **Örkmes, Feryal:** *1072 Tarihli Ahi Çelebi Mahkemeleri 11 Numaralı Şeriyye Sicil Defteri: Transkripsiyon ve Değerlendirme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2014, s. 34.

66 **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 270; **Çelik,** *Damad Tercümesi, C. 4,* s. 674; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 366; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 238; *"... gıbbe's-suâl ve akibi'l-inkâr müddeî-i mezbûrun takrîrine muvafık beyyine talep olundukta ityan-ı beyyineden izhâr-ı aczedip istihlaf etmeğin mezbûr Ahmed'e minval-i muharrer üzere müddeî-i merkûm Yusuf'u hilaf-ı vâki' ehl-i örfe gammaz ve tazim ettirmediğine yemin teklîf olundukta halef billahi te'âlâ eylemeğin mezbûr Yusuf bii-vech-i muarızadan men'-i ... (15 Muharrem 1077/18 Temmuz 1666)",* **Demirbağ, Hacer:** *509 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Gazi Üniversitesi SBE 2007, s. 101.

67 **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 365; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 236.

68 *"Haydi! Kendinden başka ilah olmayan Allah'a kasem ederek o kimsenin yani iddia sahibinin sende hiçbir şeyi olmadığına yemin et.",* Ebu Davud, Akdiyye 24; *"... müdde'iyye-i mezbûrdan müdde'asına mutâbık beyyine taleb olundukda ityân-ı beyyineden izhâr-ı acz idüb tahlîfe tâlebe olmağın mezbûr Halil dahi adem-i i girbâhına yemin-i bi'l-lahü'l-aliyyü'l-a'la etmekle müdde'iyye-i mezbûre bilâ beyyine-i 'âdil bî-vech-i şer'i mu'ârazadan men' birle ma-hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu. (7 Zilhicce 1192/27 Aralık 1778)",* **Sayın, Sinan:** *B-215 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicil Defteri Transkripsiyonu: (H.1192-11193/M.1778-1779) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE 2017, s. 224.

69 **Halebî,** *Mültekâ, C. 3,* s. 270; **Çelik,** *Damad Tercümesi, C. 4,* s. 673; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 366; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s.236-237; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, C. 8,* s. 179.

Buna karşın Hanefî mezhebine mensup hukukçulara göre yeminin lafız dışında zaman veya mekân ile kuvvetlendirilmesi mümkün değildir. Örneğin bir Müslüman'a namaz vakti bir camii ya da mescitte yemin ettirilmesi mümkün olmadığı gibi gayrimüslimlere de kendi ibadethanelerinde yemin ettirilemez. Ancak Şafiîlere göre yeminin zaman ve mekân ile de güçlendirilmesi mümkündür. Nitekim Şafiî mezhebine mensup hukukçulara göre yeminin gecikmesinde herhangi bir sakınca yoksa davalıya cuma günü ikindi vaktinde bulunduğu şehrin en kutsal bölgesinde yemin ettirilir.[70]

Diğer taraftan İslam-Osmanlı hukukunda işitme ve konuşma engelli bireylerin bilinen ve anlaşılabilen işaretleri söz ile beyan gibi kabul edildiğinden,[71] bu kişilerin bilinen ve anlaşılabilen işaretleri ile yapacağı yemin ya da yeminden kaçınma da hukuki olarak geçerlidir. Fakat işitme ve konuşma engelli olan bu kişiler okuma-yazma biliyorlarsa hâkim kendilerine yazıyla yemin teklif eder ve onlar da hâkimin yemin teklifine yazıyla cevap verirler.[72]

## II. Yeminin Hukuki Sonuçları

İslam yargılama hukuku hükümleri çerçevesinde yetkili ve görevli mahkemede açılan bir davada davalı aleyhindeki iddiaları kabul veya reddedebilir. Bu kapsamda davalının söz konusu iddiaları kabul etmesi halinde bu kabul beyanı ikrar yerine geçer ve hâkim karar verirken ikrara göre hareket eder. Bununla birlikte davalı aleyhindeki iddiaları reddederse davacının ileri sürdüğü iddiaları ispat etmesi gerekir. Şayet davacı söz konusu iddialarını ispat edemezse davalıya yemin teklif edebilir.

Davalıya yemin verdirme işlemi yalnızca söz konusu uyuşmazlığa bakmakla yetkili ve görevli hâkim ya da naibi tarafından yapılabilir. Davalı, dava konusu iddialara ilişkin olarak kendisine yapılan yemin teklifini reddederek yemin etmekten kaçınırsa buna nükûl adı verilir. Hâkim tarafından bir kez teklif edilen yeminden nükûl eden davalı aleyhine karar verilmesi hukuken geçerlidir. Ancak davalıya üç kez yemin teklif edildikten sonra aleyhine hükmedilmesinin hakkaniyete daha uygun olduğu ileri sürülmektedir. Bununla birlikte üç kez yeminden nükûl eden davalının, hükmün açıklanmasından önce yemin etmeyi kabul etmesi ve böylece aleyhinde karar verilmesini önlemesi mümkündür. Ayrıca kendisine yemin teklif edilen davalı yemin etmek için hâkimden üç günlük süre talep edebilir. Davalının bu talebinin hâkim tarafından kabul edilmesi gerekir ve bu süre zarfında davalının yeminden nükûl ettiği gerekçesiyle aleyhinde hüküm verilmesi mümkün değildir.[73]

---

70 **Çelik,** *Damad Tercümesi, C. 4,* s. 674; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, C. 8,* s. 179; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 237.

71 *"Dilsizin işaret-i ma'hudesi lisan ile beyan gibidir.",* MAA, m.70.

72 MAA, m.1752; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 375; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 240-241; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, C. 8,* s. 183; **Ekinci,** *Osmanlı Hukuku,* s. 385; **Ekinci,** *İslam Hukuku,* s. 348.

73 **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 375; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, C. 8,* s. 183; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 242; **Cin/Akgündüz,** *Türk Hukuk Tarihi,* s. 387; *"Zeyd, Amr'da olan hakkını da'vâ edip,*

İslam hukukunda, muâmelâta ilişkin davalarda hâkim tarafından kendisine yemin teklif edildikten sonra davalı, sarih ya da sebepsiz şekilde susmak suretiyle zımnen yeminden nükûl ederse aleyhinde hüküm verilir.[74] Zira yeminden nükûl etmek ya davacının iddialarını ikrar ya da dava konusu şeyin davacıya verilmesini kabul etmek şeklinde değerlendirilir. Bu kapsamda yeminden nükûl eden davalının aleyhine hüküm verildikten sonra yemin etmeyi kabul etmesinin davanın seyri hususunda herhangi bir etkisi yoktur.[75]

Kendisine yemin teklif edilen davalı, yemin etmeyi kabul ettiği takdirde bu yemin ile davacının iddiaları reddedilir ve davalının lehine karar verilerek davanın takibine son verilir.[76] Ancak davalının etmiş olduğu bu yemin, davacının hak veya haklarına halel getirmez. Çünkü davalı yemin ettikten sonra davacı söz konusu iddialarını ispat edecek şahit bulursa bu şahitlerin şahitlikleri kabul edilir. Buna karşın önemle belirtmek gerekir ki Hanefî mezhebine mensup hukukçulardan Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre hiç şahidinin olmadığını söyleyen davacının sonradan şahit getirmesi mümkün olmadığı gibi davacının belirttiği şahitlerin dışında yeni şahitler ikame etmek suretiyle bu şahitleri mahkemede dinletmesi de hukuken mümkün değildir. Ancak Ebu Hanife bu görüşü kabul etmemektedir.[77]

---

*yemin teklîf olundukta nükûl edicek, hakkı sâbit olmuş olur mu? Elcevab: Hâkim, Amr'a tenbîh edip 'iki def'a yemin teklif ederim, üçüncüde yemin etmez isen hükm ederim' deyip andan sonra üçüncü de nükûl ederse hükm eder.",* **Düzdağ,** *Ebussuud Efendi Fetvaları,* s. 173; *"... deyü bâ'de'd-def ve'l-inkâr mezbûre Nüfus Hâtûn'dan def-i meşrûhuna mütâbık beyyine taleb olundukda zabtnâme-i ceridesine esâmileri sebt ve tahrir itdirmiş olduğu bir nefer rical ve sekiz nefer nisadan ancak rical-i merkumu li-ecli'ş-şehâde ikâme idüb mâ'daâ şehâdetine isyândan izhâr- ı 'acz ile mezbûrenin talebiyle merkûm Mustafa'ya bi'l-muvâcehe ber vech-i şer'i üç def'a yemin teklif olundukda ma'lüm- ı yeminden sarâhata nukûl menkul itmekle... (7 Şaban 1310/24 Şubat 1893 ",* **Yıldız, Havva:** *156 Numaralı Ayntab Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1310-1312/M.1893-1894) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Gaziantep Üniversitesi SBE 2006, s. 15.

74 *"... müdde'î-yi mezbûr bervech-i muharrer müdde'âsını beyândan izhâr-ı 'acz birle istihlâf etmeğin mezbûr Bostânî İbrâhîm Ağâ yeminden nükûlüyle sâbit olmağın mûcebiyle meblağ- ı bâkî-yi merkûm dokuz gurûşun edâsıyla şer'an tenbîh olundığı bi'l-iltimâs huzûr-ı 'âlîlerine i'lâm olundı. (5 Safer 1197/10 Ocak 1783)",* **Küçükoğlu, Mustafa Itri:** *Üsküdar Mahkemesi 510 Numaralı Şeriyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi: 1782-1783 (H. 1196-1197) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Harran Üniversitesi SBE 2015, s. 325; **Yılmaz,** *İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi,* s. 214.

75 MAA, m.1751; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 375; **Bilmen,** *Hukuki İslamiyye, C. 8,* s. 183; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 242; *"Zeyd, bir husûsu Amr'dan da'vâ ve Amr inkâr idüb Zeyd'in beyyinesi olmamağla murâfaa oldukları kadı Zeyd'in talebiyle Amr'a vech-i şer'î üzere yemin teklîf idüb Amr yeminden nükûl itmekle kadı husûs-i mezbûri Zeyd'e hükmitdikden sonra Amr, 'yemin iderim' dise kavline iltîfat olunur mu? El-cevab: Olunmaz.",* **Çatalcalı/Demirtaş,** *Osmanlı Fetvaları,* s. 115; *"Zeyd yeminden nükûl edip, üzerine hâkim hükm eyledikten sonra 'yemin ederim' demeğe kâdir olur mu? Elcevab; Olmaz.",* **Düzdağ,** *Ebussuud Efendi Fetvaları,* s. 173.

76 *"Mardinli Mahmud meclis-i şer'den Hasan bin Osman'dan üç tüfek irâ idub ikisi teslim oldu deyu ikrâr ve birisini inkâr eylediğinde merkûmdan beyyine taleb olındık da etyân-ı beyyineden izhâr-ı 'acz idub ve merkûm Hasan dahi yemin itmekle merkûm Mahmud men' olundıgı kayıd düşdü. (10 Rebiulâhir 1274/28 Kasım 1857)",* **Cide, Ömer:** *205/2 Numaralı Şanlıurfa Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Hicri 1272-1282/Miladi 1856-1865) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Erciyes Üniversitesi SBE 2007, s. 184.

77 MAA, m.1753; **Ali Haydar,** *Mecelle, C. 4,* s. 375; **Bayındır,** *Muhakeme Hukuku,* s. 239; **Cin/Akgündüz,** *Türk Hukuk Tarihi,* s. 386.

## Sonuç

İslam-Osmanlı muhakeme hukukundaki ispat vasıtalarından biri olan yemin, hukuki uyuşmazlıklarda taraflardan birinin olayın doğruluğu hakkında Allah'ın adını anarak beyanda bulunması şeklinde tanımlanabilir. Bununla birlikte İslam hukukunda ispat yükümlülüğü prensip olarak davacıya düşen bir görev olup, yemin etmek ise davalının yükümlülüğüdür. Ancak önemle belirtmek gerekir ki burada "davacı" kavramı ile kastedilen iddia sahibi olmak iken "davalı" kavramı ile kastedilen ise aleyhinde iddiada bulunulan kişi olmaktır. Dolayısıyla adli uyuşmazlıklarda "iddia sahibi olma" durumu da olaylara göre değişebilir bir karakter arz ettiğinden İslam-Osmanlı muhakeme hukukunda ispat külfeti her zaman için davayı açan tarafa yüklenmediği gibi yemin de aleyhine dava açılan taraf üzerine değildir.

Öte yandan İslam-Osmanlı muhakeme hukuku hükümleri çerçevesinde yemin delilinin hukuki dayanağını Kur'an-ı Kerim ve Sünnet oluşturmakta olup bir delil olarak yemine müracaat edebilmek için öncelikle açılmış bir davanın olması gerekmektedir. Zira İslam muhakeme hukuku hükümlerine göre usulüne uygun olarak açılmış sahih bir dava olmadığı takdirde şahitlerin dinlenmesi mümkün olmadığı gibi davalıya yemin teklif edilebilmesi de mümkün değildir. Bu kapsamda usulüne uygun olarak açılmış bir davada taraflar kadının huzurunda bir araya geldiklerinde ya davacı taraf iddialarını davalının yüzüne karşı tekrar eder ya da dilekçe ile açılan davalarda dilekçede yer alan iddialar kadı tarafından davalıya tebliğ edilir. Sonrasında davalıya, davacının söz konusu iddialarına nasıl cevap vereceği sorularak kendisinden kabul ya da ret cevabı beklenir. Davalının davacı tarafça ileri sürülen iddiaları kabul etmesi kadının hüküm tesis etmesi için yeterlidir.

Buna karşın davalının söz konusu iddiaları reddetmesi halinde ise davacıdan bu iddialarını ispat etmesi istenir. Bununla birlikte davacının söz konusu iddialarını ispat edememesi halinde kendisine davalıya yemin teklif edip etmeyeceği sorulur. Bu takdirde davalıya yemin teklif etmeyen davacı, davadan men edilir. Şayet iddialarını ispat edemeyen davacı, davalıya yemin teklif ederse bu sefer davalının yemin yükümlülüğü devreye girer. Bu noktada davacının yemin etmesi lehine delil teşkil ettiği halde yemin etmemesi ise aleyhine delil oluşturur. Bu kapsamda önemle belirtmek gerekir ki İslam-Osmanlı hukukunda yemin, kesin delillerden olup hâkimi bağlayıcı bir karakter arz eder.

Diğer taraftan İslam-Osmanlı muhakeme hukuku hükümleri çerçevesinde kural olarak yemin yalnızca davacının ya da vekilinin talebi ile verilebildiği halde bizzat davalının kendisi tarafından yemin edilmesi gerekmektedir. Keza davalının yalnızca davaya bakmakta olan hâkim ya da bu hâkim tarafından görevlendirilmiş naip huzurunda yemin etmesi mümkün olup bunların haricinde başka kimselerin yanında edilen yeminin yargılama hukuku açısından herhangi bir geçerliliği yok-

tur. Bu kapsamda dava konusunun devredilebilir ve ikrar edilebilir türden olması da bir ispat vasıtası olarak yemin deliline başvurulabilmesinin şartlarından olup aynı zamanda dava konusunun Allah haklarına yönelik haklardan olmaması gerekmektedir.

İslam hukukunun ilahi kökenli bir hukuk sistemi olması sebebiyle yalnızca Allah adına edilen yeminler geçerli kabul edilmiş olup bu çerçevede yemin eden kişinin dini mensubiyeti fark etmeksizin Allah'tan başka bir varlık üzerine edilen yeminler geçersiz sayılmıştır.

## Kaynakça

**Akbulut, Halil İbrahim:** *494 No.lu Galata Şer'iyye Sicilinin Değerlendirmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Marmara Üniversitesi SBE 2010.

**Akman, Mehmet:** *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması,* 1. Baskı, İstanbul 2004.

**Akşit, Mustafa Cevat:** *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları,* 1. Baskı, İstanbul 2011.

**Aktan, Hamza:** "İstîlâd", *DİA. C. 23,* İstanbul 2001.

**Aktürk, İmran:** *Osmanlı Yargılama Hukukunda İspat Vasıtaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Erciyes Mayıs Üniversitesi SBE 2015.

**Ali Haydar Efendi.** *Dürerü'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm, C. 4, (Çev.:* Raşit Gündoğdu/Osman Erdem), İstanbul 2014.

**Arikan, Baha:** "İslam Ceza Hukukunun Esasları", *Adalet Dergisi.* y. 53. S. 11-12. Ankara 1962.

**Atar, Fahrettin:** *İslam Adliye Teşkilatı,* 3. Baskı, Ankara 1991.

**Atmaca, Aydın:** *206 Numaralı Urfa Şer'iyye Sicili'nin (H.1282-1287/M.1865-1870) 187-366. Sayfaları Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Harran Üniversitesi SBE 2018.

**Aydın, Mehmet Akif:** "Liân", *DİA. C. 27,* İstanbul 2003.

**Aydın, Mehmet Akif:** İslam-Osmanlı Aile Hukuku, İstanbul, 1985.

**Aydın, Mehmet Akif:** *Türk Hukuk Tarihi,* 12. Baskı. İstanbul 2014.

**Bardakoğlu, Ali:** "Beyyine", *DİA, C. 7,* İstanbul 1992.

**Bardakoğlu, Ali:** "Had". *DİA. C. 14,* İstanbul 1996.

**Bardakoğlu, Ali:** "İsbat". *DİA. C. 5,* İstanbul 2000.

**Bayındır, Abdülaziz:** İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), İstanbul, 2015.

**Bilmen, Ömer Nasuhi:** *Hukuki İslamiyye ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu, C. 8.* İstanbul 1985.

**Boynukalın, Ertuğrul:** "Yemin", *DİA. C. 43,* İstanbul 2013.

**Boynukalın, Mehmet:** "Suç". *DİA. C. 37,* İstanbul 2009.

**Cide, Ömer:** *205/2 Numaralı Şanlıurfa Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Hicri 1272-1282/Miladi 1856-1865) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Erciyes Üniversitesi SBE 2007.

**Cin, Halil,** Eski Hukukumuzda Boşanma, İkinci Baskı, Konya, 1988.

**Cin, Halil/Ahmed Akgündüz:** *Türk Hukuk Tarihi.* 1. Baskı. İstanbul 2011.

**Cin, Halil/Akyılmaz Gül:** *Türk Hukuk Tarihi,* 5. Baskı, Konya 2014.

**Çalışkan, Mehmet:** *Kur'an Dilinde Kasem (Yemin) Üslûbu (Yayımlanmamış Doktora Tezi),* Çukurova Üniversitesi SBE 2016.

**Çatalcalı Ali Efendi/Demirtaş H. Necati:** *Açıklamalı Osmanlı Fetvaları: Fetâvâ-yı Ali Efendi, cild-i sâni,* 1. Baskı. İstanbul 2014.

**Çavdaroğlu, Mustafa:** *61 Numaralı Ayntab Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s.1-100) H.1124-1125/M.1712-1713 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Gaziantep Üniversitesi SBE 2013.

**Çelik, Mehmet:** *Büyük İslam Hukuku Mecme'ül Enhur (Mültekâ'l Ebhur'un Tercümesi) Damad Tercümesi. C. 4.* İstanbul 2011.

**Çevik, Naci:** *Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Devlete İsyan Suçu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE 2015.

**Dağcı, Şamil:** *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller,* 1. Baskı. Ankara 1996.

**Demirbağ, Hacer:** *509 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Gazi Üniversitesi SBE 2007.

**Döndüren, Hamdi:** "Îlâ", *DİA. C. 22,* İstanbul 2000.

**Duran, Ahmet:** "İslam Hukukunda Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi,* sy. 21, İstanbul 2013.

**Düzdağ, Mehmet Ertuğrul:** *Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı,* 1. Baskı, İstanbul 1972.

**Ekinci, Ekrem Buğra:** *İslam Hukuku: Umumî ve Hususî Hükümler,* 2. Baskı, İstanbul 2016.

**Ekinci, Ekrem Buğra:** *Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk,* 5. Baskı, İstanbul 2017.

**Erdoğan, Suat:** "İslam Muhakeme Hukukunda Delil Sistemleri ve Hâkimin Takdir Yetkisi", *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* y. 7, sy. 2, İstanbul 2006.

**Gökbuğa, Ferdi:** *H.1075-1076/M.1665-1666 Tarihli 124 No.lu Manisa Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Celal Bayar Üniversitesi SBE 2008.

**Gökmenoğlu, H. Tekin:** "İslam Muhakeme Hukukunda Bir İspat Vasıtası Olarak Yemin Delili", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* S. 3, Konya 1994.

**İbrahim Halebî:** *Mevkûfât Mültekâ Tercümesi, C. 3, (Şerh: Mehmed Mevkûfâti, Sad.: Ahmed Davudoğlu),* İstanbul t.y.

İstanbul Kadı Sicilleri 41 Balat Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H.964-965/M.1557-1558), C. 41, İstanbul 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 48 Beşiktaş Mahkemesi 63 Numaralı Sicil (H.1061-1062/M.1651-1652), C. 48, İstanbul 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 89 İstanbul Mahkemesi 147 Numaralı Sicil (H.1241-1242/M.1826), C. 89, İstanbul 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri Bâb Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H.1077/M.1666-1667), C. 17, İstanbul 2011.

İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 20 Numaralı Sicil (H.1005-1007/M.1596-1599), C. 35, İstanbul 2012.

**Kaleli, Dilek:** *1857-1863 Yıllarına Ait 1764/10 Numaralı Samsun Şer'iyye Sicil Defterinin (VR.31A-60B) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE 2015.

**Karaman, Hayrettin/Özek, Ali/ Dönmez, İbrahim Kâfi/Çağrıcı, Mustafa/Gümüş, Sadrettin/Turgut, Ali:** *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli,* 27. Baskı, Ankara 2014.

**Kasaboğlu, Hamdi:** "Yemin", https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=27113 (19 Ocak 2020).

**Koca, Ferhat:** "İkrar", *DİA. C. 22,* İstanbul 2000.

**Küçükoğlu, Mustafa Itri:** *Üsküdar Mahkemesi 510 Numaralı Şeriyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi: 1782-1783 (H. 1196-1197) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Harran Üniversitesi SBE 2015.

**Mema, Ferdinand:** *İslam Hukukunda Yemin ve Kefareti (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Uludağ Mayıs Üniversitesi SBE 2011.

**Öğük, Recai:** *İslam Fıkhında Yemin (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE 2007.

**Örkmes, Feryal:** *1072 Tarihli Ahi Çelebi Mahkemeleri 11 Numaralı Şeriyye Sicil Defteri: Transkripsiyon ve Değerlendirme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 2014.

**Sarıcaoğlu, Mehmet Esat:** "Osmanlı Devleti'nde Gıyâbî Yargılama ve Davalıya Yemin Teklifi". *Journal of Turkish Studies,* Volume 10, Issue 1, Ankara 2015.

**Sayın, Sinan:** *B-215 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicil Defteri Transkripsiyonu: (H.1192-11193/M.1778-1779) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE 2017.

**Schacht, Joseph:** *İslam Hukukuna Giriş, (Çev.: Mehmet Dağ/Abdulkadir Şener),* 2. Baskı, Ankara 1986.

**Şen, Ahmet:** *206 Numaralı Urfa Şer'iyye Sicili'nin (H.1282-1287/M.1865-1870) 1-186. Sayfaları Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Harran Üniversitesi SBE 2018.

**Yarcı, Güler:** "Osmanlıda Yemin ve Tahlif", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi,* y. V, S. II, Temmuz 2013, (Erişim: 16 Ocak 2020 https://actaturcica.files.wordpress.com/2020/01/v_2_02.pdf).

**Yavuz, Cevdet:** "Dava", *DİA, C. 9,* İstanbul 1994.

**Yıldız, Havva:** *156 Numaralı Ayntab Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1310-1312/M.1893-1894) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),* Gaziantep Üniversitesi SBE 2006.

**Yıldız, Kemal:** "İslam Muhakeme Hukukunda Davanın Şartları ve Muhakeme Süreci", *EKEV Akademi Dergisi -Sosyal Bilimler-,* C. IX, sy. 24, Erzurum 2005.

**Yılmaz, Taha:** *Çağdaş Türk Hukukundaki İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi),* Atatürk Üniversitesi SBE 2019.

**Yurtseven, Yılmaz:** "İslam-Osmanlı Muhakeme Hukukunda Şahitlik Müessesesi", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi,* y. 3, S. 2018/2, Ankara 2018.